ORTODOKSİA
AHLÂKİ VE DİNİ RESALE

Müdürü mes'ul
MELETİOS LUKAKİS

Mahal idare
Tahta Minare, Vodina Sokağı 42
İstanbul—Fener

ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ
ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΗΘΙΚΟΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΝ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΚΑΙ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ
† Ο ΧΡΙΣΤΟΥΠΟΛΕΩΣ ΜΕΛΕΤΙΟΣ

ΕΤΟΣ ΙΖ΄. — ΙΟΥΛΙΟΣ—ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 1942 — ΤΕΥΧΟΣ 7-8

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ:

Ο ΝΑΟΣ ΤΗΣ ΠΑΝΑΓΙΑΣ ΤΩΝ ΒΛΑΧΕΡΝΩΝ

(Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου)

Περὶ τὰ τέλη τοῦ 1403 ὁ Ἰσπανὸς Ruy Gonzalez de *Clavijo*, πρεσβευτὴς τοῦ βασιλέως τῆς Καστιλλίας, ἐπισκεφθεὶς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐζήτησε παρὰ τοῦ Αὐτοκράτορος Μανουὴλ τοῦ Β΄. τοῦ Παλαιολόγου ὅπως ἐπισκεφθῇ τὰ ἀξιοθέατα μέρη τῆς πρωτευούσης ***τῶν βασιλέων***. Ἐπισκεφθεὶς τὰ Παλάτια τῶν Βλαχερνῶν εἶδεν ὅτι ὁ ναὸς τῆς Θεοτόκου τῶν Βλαχερνῶν ἐχρησίμευεν ὡς ναὸς τῶν Ἀνακτόρων. Μετὰ θαυμασμοῦ δὲ ἐκφράζεται περὶ τοῦ χρυσοῦ διακόσμου τοῦ ναοῦ τούτου. Ἀλλὰ μετὰ 30 περίπου ἔτη, ὡς ἐσημειώθη ἤδη, „Ἰανουαρίῳ κθ΄ νυκτὸς ὥρᾳ τρίτῃ, ἐπυρπόλησαν παῖδές τινες ἀρχοντόπουλοι τὸν ἐν Βλαχέρναις εἰς ὄνομα τῆς θεομήτορος θεῖον ναὸν τὸν περικαλλῆ καὶ θαυματουργόν„. (1)

1) Φραντζῆς σ. 158.

Μετὰ τὴν Ἅλωσιν ὅσοι ἐπεσκέφθησαν τὰς Βλαχέρνας εἶδον ἐρείπια τοῦ ναοῦ καὶ τὸ μέχρι σήμερον σωζόμενον ἁγίασμα. Κατὰ τὸ 1545-15' ὁ γνωστὸς Γύλλιος παρετήρησεν ἴχνη τοῦ ναοῦ σχεδὸν ἐκ θεμελίων ἀνε σκαμμένα καὶ ἐξηφανισμένα (vestigia, quae funditus nunc fore effosa sunt et deleta). Κατὰ τὸ 1576 ὁ Gerlach, ἱερεὺς τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει γερμανικῆς πρεσβείας, εἶδε τὸ ἁγίασμα ἐντὸς περιωρισμένης αὐλῆς κατοικουμένης ὑπὸ Ἀθιγγάνων. Ἡ πηγὴ εὑρίσκετο ὑπὸ θόλον. Ἤκουσε νὰ διηγῶνται, ὡς ἀναφέρει ἐν τῷ "Tagebuch„ (ἡμερολογίῳ), οἱ περίοικοι ὅτι τὰ μάρμαρα τοῦ ναοῦ τῶν Βλαχερνῶν, καθὼς καὶ τῶν Ἀνακτόρων, μετὰ τὴν Ἅλωσιν, ὡς ἐγένετο ἤδη λόγος, ἐχρησιμοποιήθησαν ὑπὸ τῶν κατακτητῶν διὰ τὴν οἰκοδομὴν διαφόρων κτιρίων δημοσίων ἢ ἰδιωτικῶν. Κατὰ τὸ 1652 ὁ διάκονος Παῦλος ὁ συνοδεύσας τὸν πατριάρχην Ἀντιοχείας Μακάριον κατὰ τὴν περιοδείαν του ἀναφέρει τὰ ἀκόλουθα περὶ τοῦ ἁγιάσματος τῶν Βλαχερνῶν. "Εὑρίσκετο, λέγει, ἐντὸς κλειστῆς οἰκοδομῆς κατοικουμένης ὑπὸ Ἀθιγγάνων. Ὀλίγα λείψανα τοῦ παλαιοῦ ναοῦ παρετήρησε, ἡ δὲ πηγή, προσθέτει, ἦτο ἐντὸς ὑπογείου τὸ ὁποῖον ἄλλοτε ἐχρησίμευεν ὡς θυσιαστήριον„. Ὥστε οἱ Ἀθίγγανοι εὑρεθέντες ἐπὶ τοῦ Γερλαχίου κατὰ τὸν δέκατον ἕκτον αἰῶνα ἐσυνέχισαν τὴν ἐκεῖ διαμονήν των μέχρι τέλους τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος καὶ τῶν ἀρχῶν ἴσως τοῦ δεκάτου ἐνάτου. "Εἰς τὸν περίβολον δὲ τοῦτον τῶν Βλαχερνῶν, γράφει ὁ ἀείμνηστος Σκαρλάτος, κατῴκουν ἄχρις οὗ πρὸ πολλοῦ Γύφτοι· ἀλλ' ἡ φιλόκαλος συντεχνία τῶν Γουναράδων, ἐφιλοτιμήθησαν ἐσχάτως ἀγοράσαντες τὸν τόπον, νὰ ἐξοικίσωσιν ἐκεῖθεν τοὺς ῥυπαροὺς τούτους Μαδιανίτας, καὶ περιτοιχίσαντες τὸν περίβολον καὶ τοῦ ἁγιάσματος τὴν ἁψῖδα, νὰ μεταβάλωσιν εἰς κῆπον τὸ ἐμβαδόν„.(2) Ὁ Καντεμίρης γράφων κατὰ τὸ τέλος τοῦ δεκάτου ἑβδόμου αἰῶνος διηγεῖται ὅτι τὸ ἁγίασμα ἐφυλάσσετο ὑπὸ Τούρκου, ὁ ὁποῖος διένειμε τὸ ἰαματικὸν ὕδωρ ἔναντι ἀμοιβῆς.(3)

Ὁ ναὸς ὁ πυρποληθεὶς κατὰ τὸ 1434 ὁποῖος ἦτο ὡς οἰκοδομὴ καὶ ἀπὸ ἀπόψεως διακοσμήσεως; Ὁ ἀνώνυμος τοῦ Δουκαγγίου (βιβλ. δ' σ. 84) παριστάνει τὸν ναὸν τῆς Θεοτόκου τῶν Βλαχερνῶν ὡς ἀνώτερον καὶ λαμπρότερον πάντων τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει ναῶν

---

2) Κωνσταντινούπολις, Α' σ. 591.

3) Περιοδικὸν Φιλ. Συλλόγου Κ. Π. τόμος ΚΗ' σ. 143. Καταχωρίζονται αἱ κριτικαὶ παρατηρήσεις τοῦ μακαρίτου Ξ. Σιδερίδου ἐξ ἀφορμῆς τῆς περὶ τῶν ναῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως πραγματείας τοῦ Κεραμέως Παπαδοπούλου. Ἡ περικοπὴ τοῦ Σκαρλάτου ἡ ἀφορῶσα τὸ καθάρισμα τῆς ἁψῖδος τοῦ ἁγιάσματος μᾶς ὑπενθυμίζει τὰ λεγόμενα τοῦ Gerlach κατὰ τὰ ὁποῖα ἡ πηγὴ τοῦ ἁγιάσματος ἦτο «θολοσκεπὴς καὶ κατακεχωσμένη». Τὰ τοῦ ταξειδίου τοῦ διακόνου Παύλου βλέπε καὶ ἐν Echos d'Orient τόμ. IV σ. 48.

τῶν τιμωμένων ἐπ' ὀνόματι τῆς Θεοτόκου. "Κεφαλή τις ὥσπερ καθέστηκε καὶ μητρόπολις ὁ ἐν Βλαχέρναις ὑπερένδοξος αὐτῆς καὶ θεῖος ναὸς **πάντων ἀνέχων, πάντων ὑπερλάμπων**, καθάπερ πάντας ἀνέχει καὶ ὑπερλάμπει τῶν κατ' οὐρανὸν ἀστέρων ἥλιος„.

Ὁ ἐπὶ τῇ ἐξαφανίσει τοῦ ναοῦ θρῆνος τοῦ Ἰσιδώρου, περὶ οὗ ἀλλαχοῦ τῆς παρούσης μελέτης ἐγένετο μνεία, ἀναφέρει πλεῖστα ὅσα δεικνύοντα καὶ τὴν μεγαλοπρεπῆ τοῦ ναοῦ οἰκοδομὴν καὶ τὸν θαυμάσιον αὐτοῦ ἐσωτερικὸν διάκοσμον. Ἀπευθυνόμενος ὁ συγγραφεὺς πρὸς τὸν οὐρανὸν χαρακτηρίζει τὸν ναὸν τῶν Βλαχερνῶν ὡς στολισμὸν τοῦ οὐρανοῦ. Ποιούμενος ἀποστροφὴν πρὸς τὸν ἥλιον λέγει πῶς θὰ στείλῃ τὰς ἀκτῖνάς του ἐπάνω εἰς τὰ "κατηθαλωμένα καὶ ἀπημαυρισμένα„ ἐρείπια, ἐν ᾧ προηγουμένως ἔρριπτε τὰς ἀκτῖνάς του ἐπὶ τὴν λείαν καὶ διαφανῆ ὕλην τοῦ ναοῦ τῶν Βλαχερνῶν καὶ ἐκεῖνος "ἀντέστιλβε λαμπρὸν καὶ ἀντέλαμπε, καὶ ἀκτῖνας ἐπωνύμους ὑπηύγαζε„;(4) Καὶ περαιτέρω ἀναφωνεῖ· "ὦ θέαμα πάντων τῶν ὑφ' ἡλίῳ θεαμάτων ἀξιοθέατόν τε καὶ ἀξιέραστον, ὦ γῆς κόσμος, ὦ πόλεως πασῶν τῶν πόλεων βασιλίδος **ἄγαλμα βασίλειον τῆς Κωνσταντίνου„**. Ἐκ τοῦ θρήνου τούτου πληροφορούμεθα ὅτι ὁ ὄροφος τοῦ ναοῦ ἦτο "ὑπόχρυσος„, ὅτι οἱ τοῖχοι ἦσαν ἐκ μαρμάρων ("ὑπέρλαμπροι καὶ διαμάρμαροι τοῖχοι„), τὸ ἔδαφος ἐκαλύπτετο διὰ τετραπλεύρων πλακῶν ἐκ λευκοῦ μαρμάρου. Πρὸς τούτοις πληροφορούμεθα ὅτι ὑπῆρχον "κιόνων μεγέθη καὶ ὕψη καὶ κάλλη, καὶ τὰ ἐπὶ τούτοις κομψῶς τετορευμένα ποικιλότροπα κιονόκρανα, δι' ὧν ἀψῖδες ἀνέχονται καὶ στοαὶ τοῦ νεώ„. Μνείαν ποιεῖται καὶ τοῦ "διαμαρμάρου„ ἄμβωνος ὁ ὁποῖος ἐπεκοινώνει μετὰ τοῦ ἱεροῦ βήματος ἢ μᾶλλον τῶν προπυλαίων αὐτοῦ διά τινος "ὥσπερ ἀνεστηκυίας ὑπερλάμπρου καὶ διαμαρμάρου τετορευμένης καὶ ἐπανεχούσης ἑκατέρωθεν ὁδοῦ τῷ διαυγεστάτῳ καὶ ἀπεξεσμένῳ καὶ γάλακτι ἐοικότι λίθῳ τὴν χροιάν„. Θαυμάζει ὁ συγγραφεὺς τοῦ θρήνου «τὴν θέσιν τῶν κιόνων, πῶς τε κατ' εὐθεῖαν, πῶς τε ἐρήρεισται κατ' ἀντικρύ, τὴν τῶν τοίχων ἕδραν, τῶν πινσῶν τὴν βάσιν, τὰς ἐπικειμένας καὶ τούτοις ἅπασιν ἐνδεδυμένας ὑπολέπτους τοῦ λευκοῦ, τοῦ πρασίνου, τοῦ κυανοῦ, τοῦ πορφυροῦ, τοῦ παντοίου πλάκας τῶν μαρμάρων χρώματος.... ἔτι δὲ στοῶν τὰ ἡμικύκλια καὶ τὰ σφαιρικὰ ἐκεῖνα τμήματα, τοὔδαφος ἅπαν, τὰ πρόναα, τοὺς ὀπισθοδρόμους, τοὺς ἐκ πλαγίου τοῦ νεὼ ἀποτεταμένους καὶ ἀναπεπταμένους ἰσομήκεις οἴκους, ὅλους διαμαρμάρους, διαχρύσους ὅλους, τὰ αἰθέρια τῶν στοῶν μήκη, τὰς κάτωθεν κυλινδροειδεῖς καὶ ἀποτεταμένας μεγάλας ἐκείνας στοὰς καὶ γραφαῖς παντοίαις καὶ ἱεραῖς ὑποχρύσους».

---

4) Giovanni Mercati, ἔνθ. ἀνωτ. σ. 27.

Μὲ ἔκστασιν ἀναπολεῖ εἰς τὴν φαντασίαν αὐτοῦ ὁ συγγραφεὺς τὸν θαυμάσιον ἐσωτερικὸν τοῦ ναοῦ διάκοσμον, τὴν ψηφιδωτὴν διακόσμησιν, εἰκόνας ἰδίως ἐκ μωσαϊκοῦ, ὅπου ἰδιαιτέραν ὅλως ἐντύπωσιν κάμνει ἡ "γραφῶν συμμετρία καὶ κάλλος, καὶ μερῶν ἀναλογία, καὶ ψηφῖδες χρώματος παντοίοις κεχρωσμέναι„. Ὑπὸ φρίκης καὶ θάμβους καταλαμβάνεται ὅταν φέρῃ κατὰ νοῦν "τὰς σεπτὰς τῶν θείων ἐκείνων εἰκόνων μορφάς, ὅσαις ἐφαιδρύνετο, ὅσους τύπους ἡ γραφὴ τῶν ἀγγελικῶν ἐδείκνυ διακόσμων — ἐλαμπρύνετο γὰρ καὶ τούτοις ὁ νεὼς — ἀλλ' αἷα δὴ καὶ τὰ προφητῶν, τὰ μαρτύρων, τὰ ἱεραρχῶν, ὅσα τῶν δικαίων ἐκείνων παλαιῶν, ὅσα τῶν νέων„. Ἐκτὸς τοῦ μεγάλων διαστάσεων διακόσμου ὑπῆρχε καὶ ὁ σμικρότατος τοιοῦτος· "μαρμάρου γλυφή, ἢ ἡ τυχοῦσα γραφή, ἢ ἱέρακος ἢ ἀετοῦ, ἢ ταὼ ἤ τινος ἑτέρου τῶν ζώων ὁμοίωμα· ἐτρύφα γὰρ ἐν ἅπασι τούτοις ὁ νεὼς εἰς πλῆθος καὶ κάλλος„.

Ἡ τελευταία αὐτὴ περικοπὴ ἡ σχετιζομένη πρὸς τὴν εἰκονογραφίαν τοῦ ναοῦ τῶν Βλαχερνῶν μᾶς ὑπενθυμίζει τὸν αὐτὸν καὶ πρὸ τῆς πυρκαϊᾶς τοῦ 1069 διάκοσμον τοῦ ναοῦ τῶν Βλαχερνῶν. Ὁ διάκονος Στέφανος ἀφηγούμενος τὴν ἀπὸ τῶν εἰκόνων ἀποψίλωσιν τοῦ ναοῦ τούτου, γενομένηνπερὶ τὰ μέσα τοῦ ὀγδόου αἰῶνος, ἐπὶ τοῦ εἰκονομάχου Αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου τοῦ Ε΄. περιγράφει τὴν πρὸ τῆς ἀποψιλώσεως ταύτης εἰκονογραφίαν. Ὑπῆρχεν, λέγει, ἡ σειρὰ τῶν εἰκόνων ἀπὸ τῆς γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ μέχρι τῆς Ἀναλήψεως καὶ τῆς Πεντηκοστῆς. "Κεκοσμημένον τοῖς διατοίχοις ὄντα ἀπό τε τῆς πρὸς ἡμᾶς τοῦ Θεοῦ συγκαταβάσεως, ἕως θαυμάτων παντοίων, καὶ μέχρι τῆς Αὐτοῦ ἀναλήψεως καὶ διὰ τῆς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καθόδου διὰ εἰκονικῆς ἀναζωγραφήσεως· καὶ οὕτως τὰ τοῦ Χριστοῦ ἅπαντα μυστικὰ ἐξάραντος, ὀπωροφυλάκιον καὶ ὀρνιθοσκοπεῖον τὴν ἐκκλησίαν ἐποίησε. Δένδρα καὶ ὄρνεα παντοῖα θηρία τε καὶ ἄλλα τινὰ ἐγκύκλια διὰ κισσοφύλλων, γεράνων τε καὶ κορωνῶν καὶ ταώνων ταύτην περιμουσώσας, ἵν' εἴπω, ἀληθῶς ἄκοσμον ἔδειξε„.(5)

Ὁ συγγραφεὺς τοῦ θρήνου τοῦ ναοῦ περὶ τὸ τέλος προσθέτει καὶ ταύτας τὰς λέξεις: "οὐκ εἶδεν ἐπὶ γῆς ἥλιος τοιοῦτον ἄγαλμα, οἷον ὁ νεώς.... εἶχε δὲ τοῦτο λόγον κάλλους ἐν τῇ γῇ οἷον ἥλιος ἐν οὐρανῷ„.

Κατὰ τὴν περιγραφὴν ταύτην ὁ ναὸς τῶν Βλαχερνῶν ἐκτὸς τοῦ κυρίως ναοῦ (ναῦς) εἶχε καὶ δύο μεγάλα κλίτη (δρόμους) ἑκατέρωθεν. Τοῦτο πάντως ἐννοεῖ ὁ συγγραφεὺς τοῦ θρήνου ὅταν λέγῃ "***τοὺς ἐκ πλαγίου τοῦ νεὼ ἀποτεταμένους καὶ ἀναπεπταμένους ἰσομήκεις οἴκους***„.

Αἱ πολλαὶ ἀψῖδες καὶ στοαί, "ἔτι δὲ στοῶν τὰ ἡμικύκλια καὶ σφαιρικὰ ἐκεῖνα τμήματα„ "τὰ αἰθέρια τῶν στοῶν μήκη, αἱ κάτωθεν κυλιν-

5) Ἑλληνικὴ Πατρολογία τόμ 100 στ. 1120, 1121.

δροειδεῖς καὶ ἀποτεταμέναι ἐκεῖναι μεγάλαι στοαὶ„ δεικνύουν τὸν οἰκοδομικὸν ρυθμὸν τοῦ ναοῦ τῶν Βλαχερνῶν. Ὡμοίαζε πρὸς ναὸν ρυθμοῦ βασιλικοῦ μετὰ τρούλλου μεγάλου καὶ μικρῶν ἡμισφαιρικῶν; "Ὑπὸ τὰς κάτωθεν στοάς, νὰ ἐννοήσωμεν τὸν ὑπὸ τὸν ἀνώγεον ναὸν εὐκτήριον οἶκον; "Τὰ αἰθέρια τῶν στοῶν μήκη„ καὶ πλεῖστα ἄλλα εὐμεγέθη τμήματα τοῦ ναοῦ„, περὶ τῶν ὁποίων διαλαμβάνει ὁ θρῆνος ἀποδεικνύουσιν ὅτι πράγματι συμφώνως πρὸς τὰ ἀλλαχοῦ τῆς παρούσης μελέτης γραφέντα, ὁ ναὸς τῶν Βλαχερνῶν ἦτο μεγάλων διαστάσεων. Ἐὰν ὑπολογίσωμεν τοὺς πόδας εἰς μέτρα τὸ μῆκος ἦτο περίπου 44 μέτρων καὶ τὸ πλάτος 20, ἐκτὸς τοῦ παρεκκλησίου τῆς Σοροῦ καὶ τοῦ λούσματος (ἁγιάσματος). Ἡ ἐπιμαρμάρωσις δὲν ἀφεώρα μόνον τοὺς τοίχους ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ δάπεδον.

Ἔχων τις ὑπ᾽ ὄψιν τὰ ἀνωτέρω σχετικὰ πρὸς τὸν ναὸν τῶν Βλαχερνῶν πρὸ τῆς πυρκαϊᾶς τοῦ 1434 δύναται νὰ ἐννοήσῃ ὁποίαν σημασίαν ἔχουσι τὰ λείψανα τὰ ἀνευρεθέντα α) ἐν τῇ θέσει τοῦ σημερινοῦ παρεκκλησίου — 1867 ὁπότε ἐκτίσθη τοῦτο — β) ἐν τοῖς μέρεσι τοῖς κειμένοις ἀνατολικῶς καὶ δυτικῶς τοῦ ἐν λόγῳ παρεκκλησίου καὶ γ) ἐν τῷ περιβόλῳ. Αἱ ἐκσκαφαὶ ἀνατολικῶς καὶ δυτικῶς τοῦ παρεκκλησίου ἐγένοντο τυχαίως κατὰ τὰ ἔτη 1910, 1912 καὶ 1941.

Διὰ τὰ εὑρήματα τοῦ 1867 ὁ Πασπάτης γράφει τὰ ἑξῆς· "ἀνασκαπτομένων τῶν θεμελίων (τοῦ ναΐσκου) εὑρέθησαν ***τεμάχια μαρμάρου πορφυροῦ καὶ τμῆμα κίονος***. Ταῦτα ἀνῆκον εἰς τὸ δάπεδον τοῦ βυζαντινοῦ ἁγιάσματος, διότι ἡ ἐκκλησία ἦτο ὑπεράνω αὐτοῦ (6) Ὁ Ἠλίας Ἀλεξανδρίδης ἐν ἄρθρῳ ὑπὸ τὸν τίτλον "Θέσις τοῦ ἀρχαίου ναοῦ τῶν Βλαχερνῶν„ γράφει· "ἐκ τοῦ κατὰ διαφόρους διευθύνσεις ἀνασκαφέντος ἐδάφους εἰς βάθος 3-4 πήχεων, ἐξήχθησαν παμπληθῆ λείψανα ἀρχαίας οἰκοδομῆς, οἷον εὐμεγέθεις καὶ τετράγωνοι πλίνθοι ὑπερεκατόν, ὧν τινες ἔφερον καὶ γράμματα, ὡς ἔμαθον, θραύσματα κιόνων καὶ κιονοκράνων, ὁλόκληροι στῆλαι, τεμάχια μαρμάρων ἐξειργασμένων, λαξευτοὶ λίθοι, βῶλοι ἀπολιθωθείσης ἀμμοκονίας καὶ μαρμάριναι παραστάδες εὐτέχνως ξειργασμέναι διὰ γλυφῶν..... πλακόστρωτον ἔδαφος ἐξ οὗ ἀποσπασθεῖσαι μετὰ κοπιώδη ἐργασίαν ἐξήχθησαν καὶ δύο μεγάλαι τετράγωνοι πλάκες ἐξ ὑπολεύκου γρανίτου (μήκους ἑκάστης πλευρᾶς μ. 1,20 καὶ πάχους 0,25). Φαίνεται ὅτι ἦτο ὑπεστρωμένον ἐκ τοιούτων πλακῶν ἅπαν τὸ περὶ τὸν διάδρομον ἀρχαῖον ἔδαφος, οὗ μόλις τὸ $1/5$ ἀνεκαλύφθη. .... ὁ περιώνυμος βασιλικὸς ναὸς τῶν Βλαχερνῶν, οὗ λείψανα εἶναι τὰ ἐξ ἀνασκαφῶν ἀνευρεθέντα καὶ ἀνωτέρω περιγραφέντα ἀντικείμενα προ-

6) Πασπάτη, «Βυζαντιναὶ Μελέται» σ. 394.

ερχόμενα ἐκ τῶν ἐρειπίων αὐτοῦ„. Καὶ περαιτέρω προσθέτει· "ὁ κυρίως ναὸς ἱδρυμένος ἐν τῷ μέσῳ τοῦ περιβόλου ἔκειτο ὅπου ἀκριβῶς ὑπάρχει σήμερον τὸ παρεκκλήσιον τοῦ ἁγιάσματος.... τὰ ἀνευρεθέντα ἐσχάτως λείψανα.... ἀνήκουσι κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, εἰς τὰ προσαρτήματα τοῦ ναοῦ κείμενα ἐντὸς τοῦ περιβόλου. Τὸ ἀποκαλυφθὲν ἐκ πλακῶν ἐπίστρωμα ἐπεκάλυπτέ ποτε τὸ προπύλιον τοῦ ναοῦ, οὐχὶ δὲ τὸν κυρίως ναόν, οὗ τὸ δάπεδον ἦν ἐπεστρωμένον ἐκ μαρμάρων„ ([8]) Κατὰ δὲ τὸ 1912 ὁ αὐτὸς 'Αλεξανδρίδης ἐν τῷ αὐτῷ περιοδικῷ ἐξ ἀφορμῆς ἄλλων ἀνασκαφῶν ἔγραφε. "ἀνασκαπτομένου πρὸ 4 μηνῶν ἐν τῇ συνοικίᾳ 'Εϊβὰν Σαράϊ ἰδιωτικοῦ γηπέδου πρὸς ἀνέγερσιν οἰκίας, ἀπέχοντος 10-15 μέτρων τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τοῦ ἱστορικοῦ ἁγιάσματος, ἀπεκαλύφθη εἰς βάθος 2 ½ μέτρων ἐπίστρωμα ἐκ λευκοπρασίνου ἐξαιρέτου μαρμάρου πάχους μ. 0,06 καὶ ἐπ' αὐτοῦ κιονόκρανον φέρον κομψὰς γλυφὰς ἠκρωτηριασμένον κατὰ τὴν μίαν ἄκραν· ἡ διάμετρος αὐτοῦ μ. 0,60. Τὸ εἰς ἐπιφάνειαν μόνον 4-5 τετραγωνικῶν μέτρων ἀποκαλυφθὲν ἐπίστρωμα ἐκαλύφθη πάλιν διὰ χώματος καθὸ εὑρισκόμενον ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τῆς ἐπὶ τοῦ ρηθέντος οἰκοπέδου ἀνεγερθείσης οἰκίας, δύο ὅμως τεμάχια αὐτοῦ ἀποσπασθέντα ἀπετέθησαν μετὰ τοῦ κιονοκράνου ἐν τῷ περιβόλῳ τοῦ ἁγιάσματος„.

'Εκ τῶν ἀνασκαφῶν τούτων ὡς καὶ ἐκ τῶν τοῦ 1910 ὁ 'Αλεξανδρίδης ἤχθη εἰς τὸ ὀρθὸν ἐν πολλοῖς, κατ' ἐμέ, συμπέρασμα ὅτι "ὁ ναὸς τῶν Βλαχερνῶν ἠγείρετο μετὰ τῶν προσαρτημάτων αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ χώρου τοῦ περιλαμβάνοντος σήμερον πᾶσαν τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τοῦ περιβόλου τοῦ ἁγιάσματος ἔχουσαν πλάτος 20—25 μέτρων, μέρος τῆς αὐτόθι δημοσίας ὁδοῦ εἰς μῆκος 50 μέτρων περίπου, τὰς ἐπὶ τῆς ἀπέναντι αὐτῆς πλευρᾶς 20—25 οἰκίας εἰς πλάτος 20—30 μέτρων ὡς καὶ τὰ παρακείμενα ἰσάριθμα οἰκόπεδα„. Περαιτέρω ἀναφέρει περὶ τοῦ ἀνακαλυφθέντος μαρμαρίνου ἐπιστρώματος ἀποφαινόμενος ὅτι τοῦτο εἶναι ἐλάχιστον μέρος τοῦ "δαπέδου τοῦ ἐπιφανοῦς ναοῦ, οὗ τὰς διαστάσεις κατὰ μῆκος καὶ πλάτος εἶναι ἀδύνατον νὰ προσδιορίσωμεν σήμερον ἀκριβῶς„.([9])

Περὶ τοῦ μαρμαροστρώτου ἐδάφους τοῦ ναοῦ τῶν Βλαχερνῶν ἀναφέρει, ὡς εἴδομεν, καὶ ὁ θρῆνος τοῦ 'Ισιδώρου. "Πῶς ***μαρμάρου τὰς τετραπλεύρους καὶ ὑπερλεύκους προσκατέκαυσε τοῦ ἐδάφους πλάκας ;„*** 'Η εἰκασία τοῦ 'Αλεξανδρίδου ἡ σχετικὴ πρὸς τὸ μαρμαρόστρωτον ἔδαφος τοῦ ναοῦ συμφωνεῖ πλήρως πρὸς τὴν πραγματικότητα. Προκειμένου περὶ

7) «'Εκκλησιαστικὴ 'Αλήθεια„ 1910 σ. 143, 144.
8) «'Εκκλησιαστικὴ 'Αλήθεια» 1910 σ. 152.
9) «'Εκκλησιαστικὴ 'Αλήθεια» 1912 σ. 190.

τῶν διαστάσεων τοῦ ναοῦ, δυνάμεθα σήμερον νὰ προσδιορίσωμεν αὐτὰς βασιζόμενοι ἐπὶ τῆς ἱστορικῆς μαρτυρίας τὴν ὁποίαν ἀλλαχοῦ τῆς παρούσης διατριβῆς ἀνέφερα.

Τὸν περίβολον τοῦ σημερινοῦ ναοῦ καὶ ἁγιάσματος τῶν Βλαχερνῶν ἐπεσκέφθην τὴν 24ην Ἰουνίου (1942), ἔνθα καὶ περιειργάσθην ὅλα τὰ περισωζόμενα λείψανα ἐκ τοῦ ἀρχαίου ναοῦ. Δυστυχῶς εἶναι ἐλάχιστα. Τὰ πλεῖστα, εὑρεθέντα κατὰ τὰς διαφόρους τυχαίας ἀνασκαφάς, ἐξηφανίσθησαν μετατοπισθέντα ἢ πωληθέντα. Ἠρίθμησα τεμάχια ἑπτά. 1) Κιονόκρανον μέγα ἐκ γρανίτου κείμενον παραπλεύρως τοῦ διαδρόμου τοῦ χωρίζοντος εἰς δύο τὸν κῆπον τοῦ περιβόλου. 2) Τεμάχιον κιονοκράνου ἐκ μαρμάρου ὑποβαστάζον σωλῆνα τῆς κρήνης τῆς κειμένης ἀπέναντι τοῦ ναΐσκου ἐπὶ τοῦ τοίχου τοῦ νοτιοδυτικοῦ τμήματος τοῦ κήπου. 3) Ἓν τεμάχιον μαρμαρίνου κίονος ἐρριμμένον ἐντὸς τοῦ ἰδίου τμήματος τοῦ κήπου. 4) Ἓν τεμάχιον μαρμαρίνου κιονοκράνου ἐν τῷ αὐτῷ τοπίῳ εὑρισκόμενον. 5) Μία ἠκρωτηριασμένη σφαιροειδὴς μεγάλη πλὰξ ἐκ γρανίτου ἐπὶ τοῦ ἀνατολικοῦ τμήματος τοῦ κήπου. 6) Ἓν κιονόκρανον εὑρισκόμενον εἰς τὸ "πηγάδι" ἐν τῷ ἰδίῳ τμήματι τοῦ κήπου. Διὰ τὴν κατάστασιν αὐτὴν τῶν λειψάνων ἑνὸς μεγίστης ἀξίας ἀρχαίου βυζαντινοῦ ναοῦ δικαίως ἠγανάκτει ὁ Ι. Παπαδόπουλος γράψας περὶ τοῦ πεφημισμένου ναοῦ τῶν Βλαχερνῶν κατὰ τὸ 1920. ([10]) 7) Βαθμὶς μαρμαρίνη εὑρεθεῖσα πρὸ ἔτους πρὸς τὸ νότιον μέρος τοῦ παρεκκλησίου ὁπότε ἔσκαψαν διὰ κατασκευὴν καταφυγίου. Τὸ μῆκος τῆς βαθμίδος εἶναι 1,40 μέτρων, τὸ δὲ πλάτος ποῦ μὲν 0,49 ποῦ δὲ 0,57. Πάντως θὰ εὑρεθῶσι καὶ ἄλλαι τοιαῦται βαθμῖδες ἀποτελοῦσαι τὴν κλίμακα διὰ τῆς ὁποίας ὁ βασιλεύς, ὡς ἀναφέρει ὁ Πορφυρογέννητος, ἀνέβαινεν εἰς τὸν ναὸν τῶν Βλαχερνῶν.

Ὁ περικαλὴς καὶ περιώνυμος ναὸς τῶν Βλαχερνῶν ἀπετέλει ἓν εἶδος θρησκευτικοῦ καὶ ἐθνικοῦ παλλαδίου τῶν Βυζαντινῶν. Ἡ ἐκεῖ διαφύλαξις τῆς τιμίας ἐσθῆτος τῆς Θεοτόκου, συνέβαλλε πολὺ πρὸς τοῦτο. Εἰς κρισίμους στιγμάς, ὡς π. χ. ἐπὶ Φωτίου κατὰ τὴν ἐπιδρομὴν τῶν Ρώσων, ἐγίνετο λιτανεία περιφερομένης τῆς ἁγίας ἐσθῆτος τῆς Θεοτόκου. Ἐκεῖ συνέρρεον τὰ πλήθη τῶν πιστῶν καὶ ἐκεῖ "πανηγύρεις καὶ ἑορταὶ καὶ θυμηδίαι πνευματικαί", κατὰ τὸν θρῆνον τοῦ Ἰσιδώρου. "Τὶς ἄρτι δὴ κατὰ τὴν ὑπαπαντὴν ὑπαντήσει καθ᾽ ἣν ἥδε ξύμπασα ἡ πόλις δημοτελῆ τε καὶ ἱερὰν ἑώρταζεν ἑορτήν, ξὺν ᾠδαῖς καὶ εὐφημίαις ἁπάσαις γεραίρουσα καὶ πανηγυρίζουσα ταύτην." ([11]) Ὡς ἀναφέρουν οἱ Βυζαντινοὶ χρονογράφοι — Λέων ὁ Γραμματικός, Πορφυρογέννητος, κ. ἄ. — οἱ Αὐτοκράτορες κατὰ τὴν ἑορτὴν

10) Ἰ·Παπαδοπούλου «Αἱ Βλαχέρναι» 1920 Κωνσταντινούπολις.

11) Mercatti, ἔνθα ἀνωτ. σ. 28.

τῆς Ὑπαπαντῆς μὲ ἐξαιρετικὴν πομπὴν καὶ ἐν συνοδείᾳ τοῦ πατριάρχου καὶ ἀνωτέρων ἀξιωματούχων τῆς Αὐλῆς ἀνήρχοντο εἰς τὸν ναὸν τῶν Βλαχερνῶν. Κατὰ τὴν παραμονὴν τῆς Ὀρθοδοξίας ὡρίσθη ὅπως ὁ Πατριάρχης μεθ' ὅλων τῶν ἐν Κων/πόλει εὑρισκομένων μητροπολιτῶν, ἐπισκόπων, κληρικῶν καὶ ἡγουμένων μεταβαίνει εἰς τὸν ναὸν τῶν Βλαχερνῶν διὰ παννυχίδα· τὸ δὲ πρωῒ τῆς κυριωνύμου ἡμέρας μετέβαινον ἐν λιτανείᾳ εἰς τὸν μέγαν ναὸν τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας. Τὸ ἔθιμον τοῦτο εἰσήχθη τῷ 843 ἐπὶ πατριάρχου Μεθοδίου καὶ τῆς Αὐτοκρατείρας Θεοδώρας. (12)

Οἱ Αὐτοκράτορες ἐπισήμως μετέβαινον εἰς τὸν ναὸν τῆς Θεοτόκου τῶν Βλαχερνῶν καὶ κατὰ τὴν ἑορτὴν τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου.

Οἱ Βυζαντινοί, καθὼς καὶ ἡμεῖς σήμερον, ὠνόμαζον πολλάκις τὸν ναὸν καὶ τὴν εἰκόνα τῆς Θεοτόκου ἐκ τῆς ὀνομασίας τοῦ τόπου ἔνθα εὑρίσκετο ὁ ναός. Οὕτως ἡ εἰκὼν ἡ φυλασσομένη ἐν τῷ ναῷ τῶν Βλαχερνῶν ὠνομάσθη Βλαχερνήτισσα. Καὶ ἀλλαχοῦ ὑπῆρχον εἰκόνες μὲ τοιαύτην ὀναμασίαν, ὡς π. χ. ἐν Κερασοῦντι. Ὁμοίως Βαλουκλιώτισσα εὕρηται ὄχι μόνον ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀλλὰ καὶ εἰς πολλὰς ἐπαρχίας ἀνηκούσας ἄλλοτε εἰς τὸ κλῖμα τοῦ Οἰκ. Πατριαρχείου.

Φρονῶ ὅτι δι' ὅσων γράφω ἐνταῦθα δὲν ἐξαντλῶ τὸ θέμα τοῦ ἱστορικοῦ ναοῦ τῆς Θεοτόκου τῶν Βλαχερνῶν. Πλεῖστα σημεῖα θὰ διαφωτισθῶσιν ὅταν γίνωσιν ἀρτιώτεραι ἔρευναι περὶ τὴν τοποθεσίαν τῶν ἀνακτόρων τῶν Βλαχερνῶν καὶ τὰς σχέσεις αὐτῶν πρὸς τὸν περιώνυμον ναόν, καὶ ὅταν νέαι ἀνακαλυφθῶσι πηγαὶ σχετικαὶ πρὸς τὸν μακραίωνα βίον τοῦ ἱεροῦ ἐκείνου σεμνώματος.

† Ο ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΗΛΙΟΥΠΟΛΕΩΣ ΓΕΝΝΑΔΙΟΣ

---

12) Λεπτομερῆ περιγραφὴν τούτου βλέπε παρὰ τῷ Πορφυρογεννήτῳ. (Ἔκθεσις βασ. τάξεως Α´ σελ. 156, 157). Οἱ συνεχισταὶ τοῦ Θεοφάνους ἀναφέρουσι· "καὶ τῷ Μεθοδίῳ ἁγιωτάτῳ τὴν τῆς ἱερωσύνης ἀποδεδωκότες τιμήν, τῇ πρώτῃ τῶν ἁγίων νηστειῶν Κυριακῇ σὺν αὐτῇ τῇ δεσποίνῃ (Βασιλίσσῃ Θεοδώρᾳ) πάννυχον ὑμνῳδίαν ἐν τῷ κατὰ τὰς Βλαχέρνας ἱερῷ τεμένει τῆς ὑπεραγίας ἡμῶν δεσποίνης καὶ Θεοτόκου τετελεκότες, τῇ ἕωθεν μετὰ λιτῆς τῷ μεγάλῳ τοῦ θεοῦ λόγου τεμένει καταλαμβάνουσι (σ. 154).

ΚΑΤΑ ΘΥΜΟΥ

Ὁ Πλάτων ἐδέχετο τὴν ἀνθρωπίνην ψυχὴν συνισταμένην ἐκ τριῶν μερῶν, τοῦ λογιστικοῦ, τοῦ ἐπιθυμητικοῦ καὶ τοῦ θυμοειδοῦς. Τὸ τρίτον τοῦτον καλεῖ καὶ θυμὸν ἢ θυμικόν. Εἰς τὴν ἀρχαίαν γλῶσσαν ὑπὸ τὸν θυμὸν ἐννοεῖται τὸ θάρρος, ἡ τόλμη καθὼς καὶ ἡ ψυχικὴ διάθεσις καλὴ ἢ κακὴ (εὐθυμία ἢ δυσθυμία) καὶ τὸ αἴσθημα. Γενικῶς σημαίνει τὴν ἔξαψιν, τὴν ταχέως παρερχομένην ὀργήν. Ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς ὀργῆς διετηρήθη ἡ λέξις θυμὸς εἰς τὴν καθομιλουμένην, ἐξ οὗ τὸ ρῆμα θυμώνω μὲ τὴν σημασίαν τοῦ ὀργίζομαι. Εἶναι δὲ ἀξιοσημείωτον ὅτι μὲ τὴν σημασίαν τῆς ὀργῆς μεταχειρίζεται Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνὸς τὴν λέξιν θυμὸς εἰς τὸ ΚΕ΄ ἠθικὸν ποίημα περὶ τοῦ ὁποίου ἡμῖν ὁ λόγος.

—Κακὸν καὶ ἄδικον πρᾶγμα εἶναι ἡ ὀργή, ἡ ὁποία δικαιολογεῖται εἰς μίαν καὶ μόνην περίπτωσιν, ὅταν ὀργίζεται κανεὶς ἐναντίον τοῦ ἑαυτοῦ του, ὡς μὴ δυναμένου ν' ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὴν ὀργὴν ἀπὸ τὸν θυμὸν ὡς ἀπὸ δαίμονα συγκατοικοῦντα! Μὲ τὴν μάχαιραν τοῦ λόγου ἂς τάμωμεν τὴν ἀγρίαν καὶ μαύρην αὐτὴν ρίζαν ἀπὸ τὴν ὁποίαν φυτρώνουν πολλὰ καὶ διάφορα δεινά. Παρακαλῶ δὲ νὰ μὴ χολωθῇ ὁ μέλλων νὰ ὑποστῇ τὴν ὠφέλιμον τομήν, διότι εἶναι γνωστὸν ὅτι ἡ νόσος τῆς ὀργῆς τυγχάνει τόσον ἀκατάσχετος ὥστε ἐξάπτεται πολλάκις καὶ ἐναντίον τῆς σκιᾶς, ἐξαγριώνεται καὶ ἐναντίον τῶν εἰλικρινῶς διδόντων συμβουλάς, ἐνῷ ἀφ' ἑτέρου χρειάζονται σκληροὶ λόγοι ἀπέναντι τοιούτου κακοῦ. Ὁμοιάζει τοῦτο ἀγρίαν φλόγα βρέμοντος πυρὸς, πηδῶντος, τινασσομένου καὶ καίοντος. Κατὰ τούτου χρειάζεται βία, ὕδωρ καὶ κόνις. Ὁμοιάζει θηρίον ἐξορμοῦν ἀπὸ σκοτεινὴν λόχμην μὲ φρίσσουσαν χαίτην, μὲ βλέμμα πύρινον, μὲ στόμα ἀφρισμένον, ἐπιζητοῦν μάχην φόνους καὶ πτώματα Κατὰ τούτου χρειάζονται λόγχαι κυνηγοὶ σφενδόναι.

— Εἰσὶν οἱ λέγοντες ὅτι ἡ ὀργὴ εἶναι ζέσις αἵματος, ἐνῷ κατ' ἄλλους ἡ νόσος ἑδρεύει εἰς τὴν ψυχὴν καὶ ὅταν μὲν ἐκδηλώνεται ὀνομάζεται ὀργὴ ἢ χόλος, ὅταν δὲ ἐνεδρεύῃ χωρὶς ἐκδήλωσιν μνησικακία. Ἤ, ὡς φρονοῦσιν οἱ συνδυάζοντες τὰς δύο γνώμας, πρόκειται περὶ νόσου ἧς ἡ αἰτία κεῖται ἔν τε τῇ ψυχῇ ὥς τις ὁρμὴ καὶ ἐν τῷ σώματι ὡς ζέσις αἵματος. Καὶ τίς μὲν ἡ ἀλήθεια δὲν ἐξετάζομεν ἐδῶ Μᾶς ἀρκεῖ τοῦτο μόνον, ὅτι τὸ ἡγεμονικὸν τῆς ψυχῆς πρέπει νὰ κυβερνᾷ, ὁ ἡγεμὼν νοῦς τὸν ὁποῖον ὁ Κύριος μᾶς ἔδωσε σύμμαχον κατὰ τῶν παθῶν. Ἡ ὀροφὴ τοῦ οἴκου προφυλάσσει ἀπὸ τὴν χάλαζαν, τὰ τείχη ἀσφαλίζουν τοὺς

φεύγοντας τὴν μάχην καὶ ὁ λογισμὸς ἀπὸ τὴν παρουσίαν τοῦ χόλου! Μόλις σοῦ ἔλθῃ ἡ ἔξαψις ἀγκάλιασε τὸν θεὸν καὶ βόησον ὅπως ο. Ἀπόστολοι:

Ἐπιστάτα κλύδων με δεινὸς ἀμφέπει.

—Ἀπομάκρυνε τὸν χόλον εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς πρὶν ἢ ἐκεῖνος κατακλύσῃ τὰς φρένας καὶ ὡς ἵππος δυσήνιος καταρρίψῃ τὸν ἐπιβάτην λογισμόν, τὸν ἡγεμόνα νοῦν. Ἀπόφευγε τὴν ἀσχημίαν τῆς νόσου. Ὑπάρχουν νόσοι ἀφανεῖς, ὡς ὁ ἔρως, ὁ φθόνος, ἡ λύπη, τὸ μῖσος, νόσοι ποὺ διαλύονται τυχὸν εἰς τὸ βάθος τῆς ψυχῆς πρὶν ἢ ἐκδηλωθοῦν. Ἀλλ᾽ ὁ θυμὸς ἔκδηλος καὶ γυμνὸς ἐμφανίζεται· θὰ ἔπρεπε πρὸ τοῦ θυμωμένου νὰ στήσῃ τις καθρέπτην διὰ νὰ ἰδῇ τὴν παραμόρφωσίν του, ἴσως καὶ σταματήσῃ τὸ πάθος· θὰ ἔπρεπε νὰ διαζωγραφήσωμεν τὸ κακὸν διὰ νὰ μάθωμεν πρὶν πάθωμεν, διότι κοινὰ εἶναι τὰ συμπτώματα τῆς νόσου: Ὀφθαλμοὶ κοκκινωποί, βλέμματα διάστροφα, τρίχες ὄρθιαι ὡς τοῦ χοίρου, ἔκκρισις σιέλου, ὠχρὰ παρειὰ ἢ ἐρυθρὰ ἢ μολυβδώδης, αὐχὴν ἐξογκούμενος, φλέβες στρογγυλούμεναι, ἀναπνοὴ πυκνὴ καὶ διακόπτουσα τὸν λόγον, λυσσῶδες ἆσθμα, μυκτὴρ πλατὺς καὶ φρύαγμα ἀσχημονοῦν, κρότοι χειρῶν καὶ ἅλματα ποδῶν κτλ. Καὶ ἐπὶ τούτοις:

Ὕβρις ἀραγμὸς αἰσχρότης ψευδορκίαι
γλώσσης ζεούσης δαψιλῆ ραντίσματα
οἷον θάλασσα ἐξαχνιζούσης πέτρας.
Αἰτεῖ κεραυνούς, γίνετ᾽ ἀστραπηφόρος
αὐτῷ μένοντι δυσχεραίνει τῷ πόλῳ!
κτείνει διώκει πυρπολεῖ...

Παραφέρεται ὁ ὀργισθεὶς καὶ λέγει πράγματα γέλωτος ἢ δακρύων ἄξια. Ὁ ἀγενὴς καὶ πτωχὸς ὀνομάζει πένητα ἀγενέστατον τὸν εὐγενῆ καὶ πλούσιον! ὁ βρωμερὸς ὑβρίζει ὡς δουλόμορφον τὸν ὡραῖον ὡς ἄνθος! ὁ ἀγνοῶν τὴν καταγωγήν του ὑβρίζει ὀνομάζων δυσκλεῆ τὸν ἔνδοξον!

— Αἱ ἐκδηλώσεις τῆς ὀργῆς καὶ αἱ ποικίλαι ἀσχημίαι καὶ ἀνοησίαι τοῦ πάθους τούτου μαρτυροῦν ὅτι κάποιος δαίμων ἐκυρίευσε ψυχὴν ἀποξενωθεῖσαν τοῦ Θεοῦ. Διότι ἀντὶ νὰ εἴμεθα πρᾶοι καὶ ἥμεροι καθυβρίζομεν τὴν ἐν ἡμῖν εἰκόνα Αὐτοῦ, ἐπεισάγοντες μορφὴν ἀγνώστου δαίμονος. Ὁ θυμὸς κλείει τὰς θύρας εἰς τὸν Θεὸν ὅταν ὑπερισχύσῃ καὶ ἂν θελήσωμεν νὰ ὑπενθυμίσωμεν Αὐτὸν γίνεται τι χειρότερον. Ὑβρίζεται! Καὶ αὐτοὶ οἱ νόμοι ἀπωθοῦνται, φίλου καὶ ἐχθροῦ διάκρισις δὲν γίνεται, πατήρ, γυνὴ συγγενεῖς ἐξ ἴσου παρασύρονται εἰς τὸν χείμαρρον τοῦ θυμωμένου.

—Ὁ εὖ φρονῶν ἂς σκεφθῇ τὶ χάνει μὲ τὴν ὀργήν. Ἂς σκεφθῇ τί

παρρησίαν ἔσχον παρὰ τῷ Θεῷ ὅσοι εἶχον καλοὺς τρόπους, ὁ Μωϋσῆς, ὁ Ἀαρών, ὁ Δαβίδ, ὁ Σαμουήλ, ἔπειτα ὁ Πέτρος.

Πέτρου δὲ δῆτα τοῦ σοφοῦ τεθαύμακα
ὡς μακροθύμως καὶ λίαν νεανικῶς
ἤνεγκε Παύλου τὴν καλὴν παρρησίαν
καὶ τοῦτ' ἐν ἄστει τηλικούτῳ καὶ τόσοις
ἐπαινέταις τε καὶ μαθηταῖς τοῦ Λόγου
ὡς συντράπεζος ἦν οὐ καλὸς τοῖς ἔθνεσιν.

Ὁ Στέφανος λιθοβολούμενος καὶ μακροθύμως εὐχόμενος ὑπὲρ τῶν λιθαστῶν, ἰδοὺ ὑπόδειγμα μιμητοῦ τοῦ Χριστοῦ. Ὅστις, Θεὸς ὢν καὶ Κύριος τῶν κεραυνῶν, ὡς ἀμνὸς ἐφέρετο εἰς τὴν σφαγὴν ἐν ἀφωνίᾳ, ἠνέχθη ἐμπτύσματα μετὰ ραπισμάτων, ἐθεράπευσε τὸ κοπὲν ὠτίον τοῦ Μάλχου.

—Ἀλλὰ καὶ ἔξωθεν ἔχομεν ἀξιομνημόνευτα παραδείγματα ἀοργησίας. Ὁ Ἀριστοτέλης ἐπρόκειτο νὰ δείρῃ δοῦλόν του αἰσχρουργοῦντα. Καταληφθεὶς ὅμως ὑπὸ θυμοῦ καὶ ἐννοήσας τοῦτο, συνεκρατήθη διὰ νὰ μὴ κυριευθῇ ὑπὸ τοῦ πάθους. Μεθ' ὃ εἶπε σοφὸν λόγον: Σὲ ἐπροστάτευσεν ἡ ὀργή μου! διότι ἂν δὲν ὠργιζόμην θὰ σὲ ἐξεδίωκον δαρμένον! τώρα αἰσχρὸν θεωρῶ νὰ πλήξω τὸν κακὸν μὲ τὸ κακὸν καὶ νὰ τιμωρήσῳ τὸν δοῦλόν μου γενόμενος ἐγὼ ὁ ἴδιος δοῦλος τοῦ πάθους! Ὁ δὲ μαθητής του Ἀλέξανδρος ὁ Μέγας, εἰπόντος τοῦ Παρμενίωνος ὅτι ἂν ἦτο Ἀλέξανδρος θὰ ἐτιμώρει ἑλληνίδα πόλιν, ἀπήντησεν ὅτι καὶ ἐγὼ θὰ τὸ ἔκαμνα ἂν ἤμην Παρμενίων, ὑπονοῶν ὅτι ἡ πραότης εἶναι βασιλικὴ ἀρετή. Πασίγνωστον δὲ καὶ τὸ τοῦ Περικλέους ὅστις ἐφέρθη μεγαθύμως πρός τινα ἀναιδῆ ὑβριστήν. Ἐπίσης καὶ τὸ τοῦ Κλεινίου, ὁ ὁποῖος εἰς τὸν ἀπειλήσαντα αὐτὸν διὰ θανάτου ἀπήντα ὅτι εὔχεται νὰ ἀπολεσθῇ ἐὰν δὲν κατορθώσῃ νὰ κάμῃ φίλον τὸν ἀπειλοῦντα! Καὶ ὁ Κωνστάντιος ὁ εὐσεβέστατος τῶν ἐξ ὧν ἐγνωρίσαμεν βασιλέων ἀκούσας τινὸς εἰπόντος ὅτι ἡ μέλισσα, τὸ ἥμερον ζῶον, ἔχει κέντρον καὶ κεντᾷ τοὺς τρυγῶντας σοφῶς ἀπήντα: Πῶς οὐκ οἶδας, ὦ βέλτιστε σύ, ὡς οὐδ' ἐκείνῃ κέντρον ἔστιν ἀσφαλές; παίει μέν, αὐτὴ δ' εὐθέως ἀπόλλυται!

— Φάρμακα πολλὰ ὑπάρχουν κατὰ τῆς νόσου τοῦ θυμοῦ. Οὐ φονεύσεις γράφει ἡ Παλαιά, μὴ ὀργισθῇς ἐντέλλεται ἡ Καινή, μὴ παίῃς μὴ τολμήσῃς φόνον. Ἐμποδίζουσα τὸ πρῶτον προλαμβάνει τὸ δεύτερον, ἀναιρεῖ τὸν σπόρον διὰ νὰ μὴ φυτρώσῃ ὁ στάχυς, ἐμποδίζει τὸ ὁρᾶν διὰ νὰ προληφθῇ ἡ μοιχεία, τὸ ὀμνύειν διὰ νὰ προληφθῇ ἡ ψευδορκία, τὸ ὀργίζεσθαι διὰ νὰ προλάβῃ τὸν φόνον. Ἄκουε τὸν Χριστὸν μακαρίζοντα τοὺς πραεῖς, ὁμιλοῦντα περὶ δερομένων παρειῶν, περὶ τῶν ἀφαιρούντων χιτῶνα, ἐντελλόμενον περὶ εὐλογίας τῶν καταρωμένων καὶ προσευχὰς ὑπὲρ τῶν λοιδορούντων!

Ο ΠΛΟΥΤΟΣ Η ΠΕΝΙΑ ΚΑΙ Η ΑΧΑΡΙΣΤΙΑ

Ἡ Ἀχαριστία ἢ ἀγνωμοσύνη εἶναι ἓν τῶν ἀνθρωπίνων ἐλαττωμάτων συμφώνως τῷ γένει τῶν λογικῶν ἀνθρώπων, ἐπικρατέστερον δὲ τῆς ***εὐγνωμοσύνης***, ἥτις ἀποτελεῖ καὶ μεγάλην ἀρετὴν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως. Ὅσον ἡ τελευταία αὕτη οὐ μόνον ἱκανοποιεῖ τοὺς εὐεργέτας, ἀλλὰ καὶ αἰχμαλωτίζει τρόπον τινὰ πολλάκις αὐτούς, τόσον ἡ ἀχαριστία καὶ ἀγνωμοσύνη πληγώνει καὶ λυπεῖ αὐτοὺς κατάκαρδα. Ὡς γνωστὸν ἡ εὐεργεσία καὶ φιλανθρωπία, σύμβολα τῆς ἀλληλεγγύης καὶ τῆς πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπης καὶ στοργῆς ἥτις δὲν ἔπαυσε νὰ ἐνασκῆται ἐν τῷ κόσμῳ καὶ εἶναι μία τῶν περικοσμουσῶν τὸν πεπολιτισμένον ἄνθρωπον ἀρετῶν ἀτυχῶς δὲν εὑρίσκει τὴν ἐπιβαλλομένην ἀπόδοσιν δι᾽ εὐγνωμοσύνης καὶ ἀναγνωρίσεως τῆς χάριτος. Τοὐναντίον μάλιστα χολὴν καὶ ὄξος ποτίζουσι πολλοὶ εὐεργετηθέντες εἰς τοὺς εὐεργέτας των ἀντὶ τοῦ μάννα καὶ ὕδατος.

Τοῦτο δὲ καθ᾽ ἑκάστην βλέπομεν ἐν τῇ κοινωνίᾳ νὰ ἀντιγράφεται καὶ νὰ ἐπαναλαμβάνεται οὐ μόνον μεταξὺ μελῶν αὐτῆς διὰ δεσμῶν φιλίας ἢ καὶ ἁπλῆς γνωριμίας συνδεομένων ἀλλὰ δυστυχῶς καὶ μεταξὺ πλησιεστάτων συγγενῶν καὶ προσφιλῶν προσώπων καὶ μέχρι τέκνων πρὸς γονεῖς ἀδελφῶν πρὸς ἀλλήλους, συζύγων καὶ ἀπωτέρων συγγενῶν. Ἐξαιρέσεις βεβαίως ἀποτελοῦσιν αἱ τελευταῖαι αὗται κατηγορίαι τῆς ἀχαριστίας καὶ ἀγνωμοσύνης ἐφ᾽ ὅσον μάλιστα εἶναι καὶ αἱ πλέον ὀδυνηραὶ καὶ ἀποτρόπαιοι καὶ ὑποβάλλουσιν εἰς σκληρὰς ὀδύνας καὶ συγκρουόμενα ψυχικὰ πάθη τοὺς δοκιμάζοντας ταύτας.

Καὶ τὸ λυπηρότερον βέβαια ἐπὶ πᾶσιν εἶναι ὅτι φθάνουσιν οἱ ἀχάριστοι οὗτοι χαρακτῆρες πολλάκις ὠθοῦντες τὴν ἀχαριστίαν μέχρις ἀναι-

---

Εὑρισκόμεθα ἤδη εἰς τὸν στίχον 335 τοῦ εἰκοστοῦ πέμπτου ἠθικοῦ ἔπους περιεχομένου εἰς στίχους 546. Τὰ περαιτέρω εἶναι ὡραῖαι συμβουλαὶ κα σκέψεις τοῦ ποιητοῦ ἀναπτύσσοντος πῶς πρέπει νὰ σκέπτεται ὁ θέλων νὰ ἀπαλλαγῇ τοῦ θυμοῦ. Αἱ συμβουλαί, παρατηρήσεις καὶ παραινέσεις διαδέχονται ἡ μία τὴν ἄλλην καὶ ὁ ἠθικολόγος διδάσκαλος λησμονεῖ τὸν ποιητήν. Πλέκονται στίχοι μὲ πολλὴν σοφίαν καὶ μὲ ὀλίγην ποιητικότητα. Ὁ γέρων κύκνος τῆς Ἀριανζοῦ φαίνεται ὡς κουρασμένος. Ἀφίνει τὰ πτερὰ καὶ τὸ ᾆσμα διὰ νὰ ὠφελήσῃ τὸν ἀναγνώστην μὲ ρυθμικὰς συμβουλὰς χρησίμους εἰς τὴν πεζότητα τῆς παρούσης ζωῆς.

† Ο ΕΛΑΙΑΣ ΑΓΑΘΑΓΓΕΛΟΣ

σχυντίας κατὰ το "*Τῇ ἀχαριστίᾳ ἕπεται ἡ ἀναισχυντία*„ εἰς τοιοῦτον σημεῖον θράσους καὶ ἀναιδείας ὥστε δικαιολογούμενοι καθ' ἑαυτοὺς καὶ ἐνώπιον τῶν ἄλλων νὰ δημιουργοῦν καὶ ἐφευρίσκουν ἀστηρίκτους καὶ γελοίας αἰτιολογίας καὶ νὰ ἐπιζητοῦν νὰ εὕρουν ἐλαφρυντικὰς περιπτώσεις τῆς τοιαύτης διαγωγῆς των. Προφασίζονται λόγου χάριν ὅτι τάχα ὁ εὐεργετήσας αὐτοὺς δὲν παύει ν' ἀναφέρῃ καὶ νὰ ὑπενθυμίζῃ ἰδίᾳ καὶ δημοσίᾳ τὰς πολλὰς καὶ ποικίλας πρὸς αὐτοὺς εὐεργεσίας καὶ νὰ διαφημίζῃ καὶ μεγαλοποιῇ ταύτας προσκρούων εἰς τὴν φιλοτιμίαν καὶ ἀξιοπρέπειάν των καὶ οὕτω νὰ ἐκθέτῃ καὶ ἐξευτελίζῃ αὐτοὺς τοῦθ' ὅπερ οὐδαμῶς συμβαίνει ἴσως, εἶναι δὲ μᾶλλον εὔσχημος πρόφασις δικαιολογίας τῆς ἀναρμόστου στάσεως καὶ ἐγωϊστικῆς συμπεριφορᾶς των.

Μεθ' ὅλα ταῦτα καὶ τὰ συναφῆ ἑκάστοτε ἐν τῇ κοινωνίᾳ πρὸ τῶν ὀμμάτων ἐξελισσόμενα περιστατικὰ τῆς ἀχαριστίας, οὔτε τὰ παθήματα ἄλλων ἐπὶ τοῦ προκειμένου πρέπει νὰ μᾶς χρησιμεύουν ὡς μαθήματα καὶ νὰ παύωμεν εὐεργετοῦντες ἐφ' ὅσον δυνάμεθα καὶ δὴ εἰς τὰς σημερινὰς περιστάσεις τῆς δυσκόλου ζωῆς ἀψηφοῦντες τὴν ἀναγνώρισιν ἢ μὴ ταύτης, ἔχοντες ὑπ' ὄψιν τὸ ἐν τῇ λαϊκῇ παραδόσει καθιερωθὲν *κάμε τὸ καλὸ καὶ ρίξτο στὸ γιαλὸ*„ ἀλλ' οὔτε καὶ ν' ἀποβῶμεν ***μισάνθρωποι*** ὡς ὁ ***Τίμων*** ἐν τῇ ἀρχαιότητι ὅστις ἔχων μεγάλην περιουσίαν καὶ καταδαπανήσας αὐτὴν εἰς εὐεργεσίας εἶχε περιπέσει εἰς ἔνδειαν καὶ ἀποσυρθεὶς εἴ τινα γωνίαν μακρὰν τῆς κοινωνίας ἐκαλλιέργει τὴν γῆν ἀποζῶν διὰ τοῦ ἱδρῶτος τοῦ προσώπου του. Ὁ Τίμων βαρέως ἔφερε τὸ ὅτι οἱ εὐεργετηθέντες ὑπ' αὐτοῦ φίλοι πενόμενον καὶ δυστυχοῦντα τὸν ἀπέφευγον καὶ τὸν ἠγνόησαν καὶ ἐμίσησεν αὐτοὺς τοσοῦτον ὥστε ἐξέτεινε τὸ μῖσος αὐτοῦ καθ' ὅλης τῆς ἀνθρωπότητος. Ἀνακτήσας δὲ μετά τινα χρόνον ἐκ νέου πλοῦτον, ἀπέβη ἐν τῇ μισανθρωπίᾳ του πλέον τοσοῦτον φειδωλὸς καὶ φιλάργυρος ὥστε οἰκοδομήσας μακρὰν τῶν γνωστῶν του πύργον κατέκλεισεν ἐν αὐτῷ τοὺς θησαυρούς του καὶ ἔζη βίον μονήρη ὡς ἄλλος ἐρημίτης ἐκδιώκων καὶ ὑβρίζων πάντα ὅστις κατεφευγεν εἰς αὐτὸν κολακεύων καὶ ἐπιχειρῶν νὰ τοῦ ἀποσπάσῃ βοήθειαν.

Ὁ φιλοσκώμμων καὶ εὐφυὴς Ἕλλην συγγραφεὺς **Λουκιανὸς** ὅστις μὲ τὴν προσιδιάζουσαν εἰς τὸ χάριεν λεκτικόν του σάτυραν καὶ εἰρωνείαν ἐκαυτηρίασε πολλὰς τῶν ἀνθρώπων ἀδυναμίας καὶ κακίας καὶ δι' εὐφυεστάτων σαρκασμῶν κατέδειξε ὅλην τὴν ἐξαχρείωσιν καὶ ματαιότητα, ἔγραψε μεταξὺ ἄλλων καί τινα περὶ Τίμωνος ἢ Μισανθρώπου διάλογον ὃν βραδύτερον ἀπεμιμήθησαν αὐτούσιον ἢ καὶ παρηλλαγμένον πολλοὶ τῶν μεταγενεστέρων Εὐρωπαίων συγγραφέων.

Ἐν τῷ διαλόγῳ τοῦ Λουκιανοῦ ὁ Τίμων ἰδοὺ πῶς περιγράφει τὰ παθήματά του εἰς τὸν Δία: Τοσούτους, λέγει, Ἀθηναίων εἰς ὕψος ἄρας

καὶ πλουσίους ἐκ πενήτων ἀποφήνας καὶ πᾶσι τοῖς δεομένοις ἐπικουρήσας μᾶλλον δὲ ἀθρόον εἰς εὐεργεσίαν τῶν φίλων ἐκχέας τὸν πλοῦτον, ἐπειδὴ πένης διὰ ταῦτα ἐγενόμην, οὐκέτι οὐδὲ γνωρίζομαι πρὸς αὐτῶν, οὐδὲ προσβλέπωσιν οἱ τέως ὑποπτήσσοντες καὶ προσκυνοῦντες καὶ ἐκ τοῦ ἐμοῦ νεύματος ἀπηρτημένοι, ἀλλ' ἢν που καὶ ὁδῷ βαδίζων ἐντύχω τινι αὐτῶν ὥσπερ τινα στήλην παλαιοῦ νεκροῦ ὑπτίαν, ὑπὸ τοῦ χρόνου ἀνατετραμμένην παρέρχονται μηδὲ ἀναγνόντες καὶ πόρρωθεν ἰδόντες ἑτέραν ἐκτρέπονται (ὁδὸν) δυσάντητον καὶ ἀποτρόπαιον θέαμα ὄψεσθαι ὑπολαμβάνοντες τὸν οὐ πρὸ πολλοῦ σωτῆρα καὶ εὐεργέτην αὐτῶν γεγενημένον„.

Καὶ ὅταν ἐν συνεχείᾳ τοῦ διαλόγου τοῦ Λουκιανοῦ ἀργότερον κατ' ἐπιταγὴν τοῦ Διὸς λαβόντος οἶκτον διὰ τὸ κατάντημα τοῦ Τίμωνος ὁ Ἑρμῆς ὁδηγεῖ καὶ αὖθις τὸν Πλοῦτον παρ' αὐτῷ ἀρνεῖται τὸ πρὶν νὰ δεχθῇ αὐτὸν προφασιζόμενος "ὅτι καὶ πάλαι ποτε μυρίων κακῶν αἴτιος κατέστη αὐτῷ κόλαξι τε παραδιδοὺς καὶ ἐπιβούλους ἐπαγαγὼν καὶ μῖσος ὑπεγείρας καὶ ἡδυπαθείᾳ διαφθείρας ἐνῷ λέγει ἡ βελτίστη ***πενία*** πόνοις με ἀνδρικωτάτοις καταγυμνάσασα καὶ μετ' ἀληθείας καὶ παρρησίᾳ προσομιλοῦσα τά τε ἀναγκαῖα κάμνοντι παρεῖχε καὶ τῶν πολλῶν ἐκείνων καταφρονῶν ἐπαίδευεν ἐξ αὐτοῦ ἐμοῦ τὰς ἐλπίδας ἀπαρτήσασα μοι τοῦ βίου καὶ δείξασα ὅστις ἦν ὁ πλοῦτος ὁ ἐμὸς ὅν οὔτε κόλαξ θωπεύων οὔτε συκοφάντης φοβῶν οὐ δῆμος παροξυνθείς, οὐ τύραννος ἐπιβουλεύσας ἀφελέσθαι δύναιτ' ἂν ἐρρωμένως τοιγαρροῦν ὑπὸ τῶν πόνων τὸν ἀγρὸν τοῦτον φιλοπόνως ἐργαζόμενος, οὐδὲν ὁρῶν τῶν ἐν τῷ ἄστει κακῶν, ἱκανὰ καὶ διαρκῆ ἔχω τὰ ἄλφιτα (τρόφιμα) παρὰ τῆς δικέλλης (σκαπάνη) ὥστε παλίνδρομος ὦ Ἑρμῆ, λέγει, ἄπιθι τὸν Πλοῦτον ἀπαγαγὼν τῷ Διΐ„.

Οἱ ἀχάριστοι καὶ ἀγνώμονες οἱ διὰ μυρίων τρόπων ἀποσπῶντες ἑκάστοτε τὰς εὐεργεσίας δυνατὸν νὰ μὴ λείψωσιν ἐν τῷ κόσμῳ ἀλλ' ἂς εἶναι βέβαιοι οἱ τοιοῦτοι ὅτι μόνοι των τιμωροῦνται οὗτοι αὐτοστιγματιζόμενοι ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἥτις ἀποστρέφει δικαίως τὸ πρόσωπον ἐξ αὐτῶν Μὴ δυνάμενοι δ' ἐν τῷ μέλλοντι αὐτοί τε καὶ οἱ δικοί των νὰ τύχωσί ποτε συμπαθείας καὶ μερίμνης παρ' αὐτῇ ἐν ἀθλιότητι καὶ ταλαιπωρίαις διέρχονται τὸν βίον τοῦ λοιποῦ διότι ἡ κοινωνία σύμπασα ἀτενίζει πρὸς αὐτοὺς ὡς ἄλλος τις Τίμων χωρὶς ὅμως νὰ γενικεύσουν, ὥσπερ ἐκεῖνος, οἱ δυνάμενοι νὰ εὐεργετῶσι τὴν μισανθρωπίαν των, ἀλλὰ πάντοτε σύμφωνα μὲ τὰ παραγγέλματα τῆς γενικῆς μεταξὺ ἀνθρώπων ***ἀλληλεγγύης*** καὶ τὰς θρησκευτικὰς πεποιθήσεις πάντων τῶν ἐθνῶν θ' ἀκολουθῶσι εὐεργετοῦντες καὶ βοηθοῦντες οἱ πλούσιοι τοὺς πένητας ἀκολουθοῦντες ἐν τούτῳ τὴν σοφὴν ῥήτραν ***"τῆς δὲ εὐποιΐας μὴ ἐπιλανθάνεσθε„*** καὶ δίδοντες καὶ πάλιν δίδοντες διότι ἐπλήθυνεν ἡ δυστυχία καὶ ἀνέχεια ἐν τῷ κόσμῳ καὶ πεῖνα μαστίζει γέροντας, ὀρφανούς, χήρας καὶ ἀναπήρους ἀσθενεῖς.

Φανάριον

Ν. ΦΕΡΜΑΝΟΓΛΟΥΣ (ἰατρὸς)

ΑΙ ΠΛΗΣΙΟΝ ΤΟΥ ΙΠΠΟΔΡΟΜΟΥ ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ

ΤΑ ΑΝΤΙΟΧΟΥ· Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΕΥΦΗΜΙΑΣ

Εἰς τὸ οἰκόπεδον, ὅπου εὑρίσκοντο ἄλλοτε αἱ παλαιαὶ φυλακαί, πλησίον τοῦ κτιρίου ὅπου σήμερον στεγάζονται τὰ γραφεῖα τοῦ Κτηματολογίου (ταποῦ) καὶ τῆς κτιριακῆς καταγραφῆς (Καντάστρο) ἀπό τινων ἡμερῶν διενεργοῦνται ἀνασκαφαί. Τὰς ἀνασκαφὰς ταύτας ἀνέλαβε τὸ ἐνταῦθα γερμανικὸν ἀρχαιολογικὸν Ἰνστιτοῦτον ὑπὸ τὴν ἄμεσον ὁδηγίαν τοῦ γνωστοῦ Βυζαντινολόγου Α. Μ. Σνάϊντερ. Ἐκ μέρους τοῦ Μουσείου τῆς πόλεως ἐποπτεύει ὁ ἐλλόγιμος κ. Σεντὰτ Τσετιντάς.

Ὁ χῶρος τῶν σπουδαίων αὐτῶν ἀνασκαφῶν περιλαμβάνεται ἐν τῇ περιοχῇ ἐκείνῃ, ἡ ὁποία ἐπὶ Βυζαντινῶν ἔφερε τὴν ὀνομασίαν "***Τὰ Ἀντιόχου***". (δλδ. Παλάτια τοῦ Ἀντιόχου). Ὁ Ἀντίοχος οὗτος ἦτο Πέρσης εὐπαίδευτος τὸν ὁποῖον ὁ βασιλεὺς τῆς Περσίας Ἰσδιγέρδης, ὡς ἐκ διαθήκης κηδεμὼν τοῦ ἀνηλίκου Θεοδοσίου τοῦ Β', υἱοῦ τοῦ Αὐτοκράτορος Ἀρκαδίου, εἶχε στείλῃ εἰς τὴν πόλιν ὡς παιδαγωγὸν τοῦ εἰρημένου Θεοδοσίου. Ἀπὸ τὸ παλάτιον τοῦ Ἀντιόχου ἐκαλεῖτο καὶ ὅλη ἡ πέριξ περιοχὴ "τὰ Ἀντιόχου". Τὸ τοιοῦτον ἦτο σύνηθες παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς, ὡς π. χ. "τὰ Σφωρακίου", "τὰ Ἀρματίου", "τὰ Λαύσου," ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω, καὶ ἄλλα.

Περὶ τῆς τοποθεσίας τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Εὐφημίας ὁ μακαρίτης Σκαρλάτος Βυζάντιος ("Κ/πολις Α, 258, 259.) γράφει "πλησίον τοῦ Ἱπποδρόμου ἔκειτο καὶ ὁ ναὸς τῆς Ἁγίας Εὐφημίας..... Ἴσως δὲ τὴν θέσιν τοῦ ναοῦ τούτου ἐπέχει τὸ καλούμενον σήμερον Διβὰν γιολοῦ Τζαμισὶ κείμενον πλησίον τοῦ παλατίου τοῦ Ἰμπραχὶμ πασᾶ".

Αἱ γενόμεναι ἀνασκαφαὶ ἀποδεικνύουν πράγματι ὅτι ὁ ναὸς τῆς Ἁγίας Εὐφημίας ἦτο ἐκτισμένος εἰς τὴν περιοχὴν "τῶν Ἀντιόχου" πλησίον τοῦ Ἱπποδρόμου, ἀλλ' οὐχὶ ἐπὶ τῆς τοποθεσίας τοῦ τεμένους Ντιβὰν γιολοῦ τζαμιῒ ἢ ἄλλως Φιροὺζ ἀγᾶ τζαμιῒ λεγομένου, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ οἰκοπέδου τῶν παλαιῶν φυλακῶν. Ἑπομένως ὁ παρὰ τὸν Ἱππόδρομον ναὸς τῆς Μεγαλομάρτυρος Εὐφημίας εὕρηται μεταξὺ τοῦ προμνησθέντος τεμένους τοῦ Ντιβὰν γιολοῦ καὶ τοῦ σεραγίου τοῦ Ἰμπραχὴμ πασᾶ. Πολλὰ ἐρειπώδη λείψανα (στοαὶ κ. ἄ.) σώζονται ἐκ τοῦ πολυτελεστάτου ἀνακτόρου τοῦ ἐπὶ Σουλτὰν Σουλεϋμὰν τοῦ νομοθέτου πανισχύρου (ἐκ Πάργας τῆς Ἠπείρου Ρωμηοῦ) ἐκείνου Βεζίρου Ἰμπραχὴμ πασᾶ.

Περὶ τῆς τοποθεσίας τοῦ παρὰ τὸν Ἱππόδρομον ναοῦ τῆς Ἁγίας Εὐφημίας ἀναφέρει παλαιὸς χειρόγραφος κῶδιξ τῆς Μονῆς Μ. Λαύρας τοῦ Ἁγίου Ὄρους περιέχων σὺν ἄλλοις καὶ τὸ μηναῖον τοῦ μηνὸς Ἰουλίου. Τὸ χειρόγραφον μνημονεύει· "Ἡ σύναξις (τῆς Ἁγίας Εὐφημίας) ἐν τῷ ἁγιωτάτῳ αὐτῆς **μαρτυρείῳ** τῷ ὄντι ἐν τοῖς Ἀντιόχου, πλησίον τοῦ Λαύσου„.

Πλησίον τοῦ Λαύσου σημαίνει, σύμφωνα πρὸς τὰ προμνημονευθέντα, πλησίον τοῦ παλατίου τοῦ Λαύσου Πατρικίου καὶ Πραιποσίτου ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ἀρκαδίου. Τὸ παλάτιον τοῦτο ἔκειτο πλησίον τοῦ Κωνσταντινείου φόρου (ἀγορᾶς) καὶ "οὐ μακρὰν τοῦ Μεγάλου Παλατίου„.

Καὶ ἐκ τῶν ἱστορικῶν μαρτυριῶν, καθὼς καὶ ἐκ τῶν πορισμάτων τῶν μέχρι τοῦδε γενομένων ἀνασκαφῶν, προκύπτει ὅτι δὲν πρόκειται περὶ τάφου ἢ μαυσωλείου τῆς Ἁγίας Εὐφημίας. Τὴν γνώμην ταύτην διετύπωσε ἐν τῇ ἐφημερίδι "Τὰν„ (17 τρέχοντος) ὁ κ. Said Kesler γράψας περὶ τῶν περὶ οὗ ὁ λόγος Ἀνασκαφῶν. Ἄλλο ζήτημα ἂν εὑρεθῇ μικρὸν παρεκκλήσιον ὅπου ἐφυλάσσετο ἡ σορὸς τῆς Ἁγίας. Μαρτύρια ἢ μαρτυρεῖα ἐλέγοντο, ὡς γνωστόν, ἐκκλησίαι οὐχὶ πολὺ μεγάλαι κτιζόμεναι ἐπὶ τάφου μαρτύρων. Ἦσαν δὲ συνήθως πολύπλευροι. Ἡ μεγαλομάρτυς Εὐφημία ἐμαρτύρησεν ἐν Χαλκηδόνι (Καδήκιοϊ), ἐτάφη ἐκεῖ καὶ ἐκτίσθη καὶ ναὸς ἐκεῖ ἐπὶ ὀνόματι αὐτῆς ὅπου καὶ συνῆλθε (451) ἡ τετάρτη οἰκουμενικὴ σύνοδος. Βραδύτερον τὸ σκῆνος τῆς ἁγίας μετεκομίσθη εἰς τὸν παρὰ τὸν Ἱππόδρομον ναόν. Ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Ε´ μετεφέρθη εἰς Λῆμνον. Ἐπὶ τῆς Εἰρήνης (799) ἀπετέθη καὶ πάλιν ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἱπποδρόμου. Ἐπὶ τῶν Σταυροφόρων (1204) μετηνέχθη εἰς Σηλύβριαν τῷ δὲ 1454 ἐπὶ Γενναδίου εἰς τὸν τότε πατριαρχικὸν ναόν.

Αἱ ἀνασκαφαὶ παρουσιάζουν ἓν ἀρκετὰ εὐρύχωρον ἑξάγωνον κτίριον, ἔχον τὸ σχῆμα χριστιανικοῦ ναοῦ. Ἡ οἰκοδομὴ αὐτὴ τὸ πρῶτον ἐκτίσθη ὑπὸ τοῦ Μ. Κωνταντίνου. Ἀνακαινισταὶ καὶ σχεδὸν δεύτεροι κτίτορες εἶναι ὁ Αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος ὁ ΣΤ´ υἱὸς τοῦ Λέοντος τοῦ Δ´ τοῦ Ἰσαύρου, καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ Αὐτοκράτειρα Εἰρήνη ἡ Ἀθηναία (783). Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς εἰκονομαχίας, ὡς ἀναφέρει ὁ Θεοφάνης —καὶ ἄλλοι χρονογράφοι, καὶ ἐπαναλαβάνει (1600) ὁ γνωστὸς Δουκάγγιος (Constantinopolis Christiana βιβλ. Δ´) — ὁ Αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος ὁ Ε´ τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Εὐφημίας «κοινώσας ἁρμαμέντον καὶ κοπροθέστον ἐποίησεν» οἱ δὲ Αὐτοκράτορες Κωνσταντῖνος καὶ Εἰρήνη «ἀνακαθάραντες, πάλιν καθιέρωσαν». Πάντως ἐγένοντο διαρρυθμίσεις καὶ ἐπικευαὶ τοῦ ναοῦ τούτου ἐπὶ Βασιλείου τοῦ Μακεδόνος καὶ βραδύτερον. Πρὸς τὸ δυτικὸν μέρος (ἴσως τὸ μέρος τῆς εἰσόδου) τοῦ ἀνακαλυφθέντος ναοῦ ἐντὸς κόγχης ἁψιδωτῆς πρὸς τὰ δεξιὰ ὑπάρχει σύμπλεγμα εἰκόνων

ὅπου εἰκονίζεται καὶ ἡ Ἁγία Εὐφημία. Ἡ παράστασις, παρὰ τὴν πάροδον αἰώνων, εἶναι ἀρκετὰ ζωηρά. Εὑρέθησαν καὶ ἐπιγραφαὶ αἱ ὁποῖαι ἅμα τῷ ἀνοίγματι ἐπηρεασθεῖσαι ὑπὸ τῆς ἀτμοσφαίρας κατέστησαν δυσδιάγνωστοι. Εὐτυχῶς οἱ Γερμανοὶ ἀρχαιολόγοι ἐφρόντισαν περὶ τῆς ἐγκαίρου φωτογραφήσεως αὐτῶν. Δύο ἐπιγραφαὶ ἀνεγνώσθησαν ἀμφότεραι ἔχουσαι σχέσιν πρὸς τὸ γνωστὸν θαῦμα τῆς Ἁγίας τὸ ἀναφερόμενον εἰς τοὺς δύο ὅρους (ὁμολογίας) τῆς ὀρθοδοξίας καὶ τῆς αἱρέσεως. Ἡ πρώτη λέγει σαφῶς: "**κρατοῦσα ἡ (Ἁγία Εὐφημία) ἐν χερσὶ** τὸν τόμον (ὅρον;) τῆς Ὀρθοδοξίας", ἡ δευτέρα πατοῦσα ἐν ποσὶ τὸν τόμον τῆς ...."

Ἡ τοιαύτη μὲ τὰς ὡς ἄνω ἐπιγραφὰς παράστασις τῆς ἁγίας ἐξηγεῖ τὸν χαρακτηρισμὸν αὐτῆς ἐκεῖνον τὸν ὁποῖον εὑρίσκομεν εἰς παλαιὰ χειρόγραφα ὡς εἶναι π. χ. τὸ μεμβράνινον Εὐαγγέλιον τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Σοφίας (12 αἰών) ὅπου ἀναγινώσκομεν· "τῆς ἁγίας μεγαλομάρτυρος Εὐφημίας τοῦ ***Ὅρου***". Καὶ τὸ παρὰ Morcelli εὐαγγέλιον τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀναφέρει "σύναξιν ἁγίας Εὐφημίας τοῦ ***Ὅρου***." Αἱ αὗται ἐπιγραφαὶ ἔχουν καὶ ἄλλην σημασίαν· τὸ περιεχόμενόν των δὲν ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Συμεὼν τοῦ Μεταφραστοῦ (10 αἰών) οὔτε ὑπὸ τοῦ Θεοφάνους. Πότε λοιπὸν διεσκευάσθη ὁ ναὸς τοῦ ἱπποδρόμου μὲ τὰς **εἰκόνας ἐκείνας;**

Αἱ ἀνασκαφαὶ θὰ διαφωτίσωσι πολλὰ σκοτεινὰ σημεῖα σχετικὰ πρὸς τοὺς ναοὺς τοὺς κτιζομένους κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα καὶ ἀφιερωμένους εἰς μάρτυρας. Θὰ δώσουν ἀφορμὴν εἰς νέας συγκριτικὰς μελέτας μελλούσας νὰ πλουτίσωσι τὴν ἀρχαιολογίαν καὶ νὰ διασαφηνίσωσι πολλὰς λεπτομερείας ἀναγομένας εἰς τὴν εἰκονογραφίαν τοῦ τετάρτου μέχρι τοῦ ἑβδόμου αἰῶνος. Λίαν ἀξιέπαινος ἡ πεφωτισμένη δημοκρατικὴ Τουρκικὴ Κυβέρνησις ἡ ἐνθαρρύνουσα καὶ προστατεύουσα τοιαύτας ἀρχαιολογικὰς **ἀνασκαφάς.**

Παρακολουθῶν ἐκ τοῦ πλησίον τὰς ἀνασκαφὰς ταύτας θὰ προσπαθήσω νὰ δώσω καὶ ἄλλας πληροφορίας. Περαίνων δὲ τὰς παρούσας γραμμὰς προσθέτω ὅτι ὁ ναὸς τῆς Ἁγίας Εὐφημίας ὁ ἐρειπωθεὶς καὶ ὑποστὰς σὺν τῷ χρόνῳ ἐπιχωματώσεις ἠχρηστεύθη· ἐπομένως δὲν μετετράπη ποτὲ εἰς τέμενος. Ἐπὶ τοῦ οἰκοπέδου τοῦ καλυφθέντος διὰ πολλῶν στρωμάτων χώματος εἶχε κτισθῆ φαίνεται οἴκημά τι (καφενεῖον;) διὰ τοὺς Γενιτσάρους, βραδύτερον κτίριον στεγάζον τοὺς στρατιώτας τῆς Μουσικῆς τοῦ στρατοῦ καὶ κατόπιν ἐκτίσθησαν, ὡς εἴπομεν, φυλακαί.

† Ο ΗΛΙΟΥΠΟΛΕΩΣ ΓΕΝΝΑΔΙΟΣ

Η ΣΧΕΣΙΣ ΚΑΙ ΤΑ ΚΑΘΗΚΟΝΤΑ ΤΩΝ ΖΩΝΤΩΝ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΚΕΚΟΙΜΗΜΕΝΟΥΣ ΔΙΑ ΜΕΣΟΥ ΤΩΝ ΑΙΩΝΩΝ

Α΄.

ΣΧΕΣΙΣ ΚΑΙ ΚΑΘΗΚΟΝΤΑ ΤΩΝ ΕΘΝΙΚΩΝ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΚΕΚΟΙΜΗΜΕΝΟΥΣ

(Συνέχεια ἐκ τῆς σελίδος 118)

Κατὰ τὸν πόλεμον ἐγίγνετο ἐπὶ τοῦτο ἀνακωχὴ πρὸς περισυλλογὴν καὶ ταφὴν τῶν νεκρῶν. Αὐστηρότατα δὲ ἐτιμωρήθησαν οἱ στρατηγοί, οἵτινες παρημέλησαν τὸ καθῆκον τοῦτο μετὰ τὴν ἐν Ἀργινούσαις νίκην, Ὡσαύτως αὐστηρῶς ἐτιμωρεῖτο ὑπὸ τοῦ νόμου ὁ υἱὸς ὁ μὴ μεριμνῶν περὶ τῆς κηδείας καὶ τῆς ταφῆς τῶν γονέων αὐτοῦ. Τοὺς δὲ ἀπόρους ἐκήδευεν ἡ πολιτεία δημοσίᾳ δαπάνῃ. Ἐτιμωροῦντο ὑπὸ τοῦ νόμου διὰ τῆς στερήσεως τῆς ταφῆς οἱ αὐτόχειρες, οἱ κακοῦργοι, οἱ προδόται καὶ οἱ ἐχθροὶ τῆς πατρίδος, ὧν τὰ σώματα ἐρρίπτοντο ἢ εἰς τὸν Καιάδαν τῆς Σπάρτης ἢ εἰς τὴν Μελίτην τῶν Ἀθηνῶν. Παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησι καὶ Ρωμαίοις ὑπῆρχεν ἐν χρήσει καὶ τὸ ἔθιμον τῆς καύσεως τῶν νεκρῶν. Κατὰ τὸν Ὅμηρον τοῦτο ἐγίγνετο, ἵνα εὐκόλως μετακομίζωνται τὰ λείψανα τῶν ἐν τῷ πολέμῳ πιπτόντων. Ἡ καῦσις τῶν νεκρῶν συνωδεύετο ὑπὸ σπονδῶν καὶ ὁλοκαυτωμάτων. Λέγεται, ὅτι ὁ Ἀχιλλεὺς κατὰ τὴν καῦσιν τοῦ σκήνους τοῦ φίλου αὐτοῦ Πατρόκλου πρὸς τιμὴν αὐτοῦ ἐθυσίασε δώδεκα Τρῶας καὶ πλεῖστα ζῶα. Μετὰ τὴν καῦσιν περισυνέλεγον τὴν σποδόν, ἥν ἐτοποθέτουν ἐντὸς πολυτίμου κιβωτίου. Ὅταν δὲ διά τινα λόγον ἐπεβάλλετο αὐτοῖς ὁ ἐκπατρισμός, πρῶτον καὶ κύριον μέλημα αὐτῶν εἶχον ὅπως πρὸ παντὸς ἄλλου παραλαμβάνωσι μεθ᾽ ἑαυτῶν τοὺς ἐφεστίους Θεοὺς καὶ τὸ ἐν λόγῳ κιβώτιον.

Μεγαλοπρεπεῖς δὲ παρ᾽ αὐτοῖς ἦσαν αἱ νεκρικαὶ πομπαὶ διὰ "τοῦ Σολωνίου Νόμου τῶν Πανελλήνων„ κατὰ τὸν Εὐριπίδην ὁριζόμεναι Διεκρίνοντο δὲ αὗται 1) εἰς τὸν ***καλλωπισμόν***, τὸ κτέρισμα ἢ τὸν εὐπρεπισμὸν δηλονότι τοῦ νεκροῦ, κοσμουμένου διὰ ποικίλων κοσμημάτων, ἅτινα ἐλέγοντο ***κτέρεα,*** 2) εἰς τὴν ***πρόθεσιν***, 3) εἰς τὴν ***ἐκφορὰν*** καὶ 4) εἰς τὴν ***ταφὴν*** τοῦ νεκροῦ. Τὸν ἐνταφιασμὸν ἐπηκολούθουν τὰ ***νεκρόδειπνα***, ἤτοι δεῖπνα, ἐν οἷς παρεκάθηντο οἱ οἰκεῖοι, φίλοι καὶ γνωστοὶ τοῦ νεκροῦ. Ταῦτα ἐπανελαμβάνοντο ἐπὶ τοῦ τάφου αὐτοῦ τὴν τρίτην, τὴν ἐνάτην, τὴν τριακοστὴν καὶ τὴν ἐτησίαν ἡμέραν ἀπὸ τοῦ θανάτου ἐπιλεγόμενα **τρίτα**, ἔνατα, τριακοστὰ καὶ ἐτήσια. Ὑπῆρχον δὲ καὶ τὰ

γενέσια καὶ νεκύσια δεῖπνα, ὧν τὰ μὲν πρῶτα ἐτελοῦντο κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς γεννήσεως τοῦ νεκροῦ, τὰ δὲ δεύτερα εἰς ὡρισμένην κοινὴν ἡμέραν τοῦ ἔτους, ὡς τὰ παρ' ἡμῖν ψυχοσάββατα, παρατιθεμένων κατὰ ταύτην κοινῶν δείπνων ἐπὶ τῶν τάφων τῶν κεκοιμημένων.

Ἀξιόλογοι ἦσαν παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησι καὶ Ρωμαίοις καὶ οἱ τάφοι αὐτῶν. Οἱ σπουδαιότεροι τάφοι ἐν Ἑλλάδι ἦσαν δύο εἰδῶν, ***οἱ λαξευτοὶ*** δι' ἓν ἄτομον καὶ ***οἱ θολωτοὶ ἢ θαλαμοειδεῖς*** διὰ πολλὰ ἄτομα, οἱ λεγόμενοι οἰκογενειακοί. Ὡσαύτως καὶ παρὰ τοῖς Ρωμαίοις ὑπῆρχον δύο εἰδῶν τάφοι, οἱ ***ἁπλοῖ*** δι' ἓν ἄτομον ὀνομαζόμενοι ***Columbaria*** καὶ ***οἱ πολυτελεῖς*** διὰ πολλὰ ἄτομα, οἱ οἰκογενειακοί, οἵτινες ἔφερον τὸ σχῆμα τῶν Αἰγυπτιακῶν πυραμίδων. Βραδύτερον ἐτέθησαν ἐν χρήσει, καὶ αἱ σαρκοφάγοι, ἤτοι μεγάλα πήλινα, λίθινα ἢ καὶ μαρμάρινα δοχεῖα, ἐντὸς τῶν ὁποίων ἐτίθετο τὸ σκῆνος τοῦ νεκροῦ.

(Ἀκολουθεῖ)

† Ο ΠΡΟΥΣΗΣ ΠΟΛΥΚΑΡΠΟΣ

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

ΕΠΙ ΤΩ ΘΑΝΑΤΩ ΤΟΥ ΠΡΩΘΥΠΟΥΡΓΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΟΥ ΤΩΝ ΕΣΩΤΕΡΙΚΩΝ

ΚΑΙ ΕΠΙ ΤΗ ΟΝΟΜΑΣΙΑ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΠΡΩΘΥΠΟΥΡΓΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΥΠΟΥΡΓΟΥ ΤΩΝ ΕΣΩΤΕΡΙΚΩΝ

Ἐπὶ τῷ αἰφνιδίῳ θανάτῳ (7 Ἰουλίου) τοῦ ἀειμνήστου Πρωθυπουργοῦ Δόκτορος Ρεφὴκ Σαϊδάμ, ἡ Α. Θ. Παναγιότης διεβίβασε τὰ συλλυπητήρια Αὐτῆς πρὸς τοὺς Κυβερνήτας τῆς Χώρας διὰ τῶν ἀκολούθων τηλεγραφημάτων :

Ἐξοχώτατον Πρόεδρον τῆς Δημοκρατίας Ἰσμὲτ Ἴνονου
Ἄγκυραν

Συγκεκινημένοι βαθύτατα ἐκ τοῦ ἀδοκήτου θανάτου τοῦ τετιμημένου Πρωθυπουργοῦ Δόκτορος Ρεφὴκ Σαϊδάμ, ἐκφράζομεν τῇ Ὑμετέρᾳ Ἐξοχότητι τὰ θερμότατα συλλυπητήρια ἡμῶν. Ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ ἀειμνήστου Πρωθυπουργοῦ ἀπόλλυσιν ἡ μὲν Ὑμετέρα Ἐξοχότης ἕνα πολύτιμον θερμουργὸν συνεργάτην, ἡ δὲ προσφιλὴς ἡμῶν Πατρὶς ἕνα ἀκάματον ἐργάτην ἐν τῇ ὁδῷ τῆς εἰρήνης, τῆς προόδου καὶ τῆς δόξης. Εὐχόμεθα ὅπως ἡ μνήμη τοῦ ἀειμνήστου ᾖ αἰωνία.

9/7/1942 — Ὁ Πατριάρχης τῶν Ρωμαίων ***Βενιαμὶν***

Δόκτορα Φικρῆ Τουζέρ,
Ὑπουργὸν τῶν Ἐσωτερικῶν καὶ ἀναπληρωτὴν Πρωθυπουργὸν
Ἄγκυραν

Μετὰ βαθυτάτης θλίψεως πληροφορηθέντες τὸν αἰφνίδιον θάνατον τοῦ λαοφιλοῦς Πρωθυπουργοῦ Δόκτορος Ρεφὴκ Σαϊδάμ, ἐκφράζομεν τῇ Ὑμετέρᾳ Ἐξοχότητι τὰ εἰλικρινῆ συλλυπητήρια ἡμῶν. Τὸ φωτεινὸν ἐν ἀφοσιώσει πρὸς τὴν Πατρίδα ἔργον τοῦ ἀειμνήστου Πρωθυπουργοῦ καὶ ἡ ἀγάπη τῆς Πατρίδος πρὸς αὐτὸν συνοδεύουσι τὴν τιμίαν σορὸν αὐτοῦ. Εὐχόμεθα ὅπως ἡ μνήμη τοῦ ἀειμνήστου ᾖ αἰωνία.

9/7/1942 — Ὁ Πατριάρχης τῶν Ρωμαίων ***Βενιαμὶν***

Εἰς ἀπάντησιν ἐλήφθη τὸ ἀκόλουθον τηλεγράφημα τοῦ ἐξοχ. Ὑπουργοῦ τῶν Ἐσωτερικῶν Δόκτορος Φικρῆ Τουζέρ :

Ρωμαῖον Πατριάρχην Σταμποὺλ κ. Βενιαμὶν
Φανάριον

Ἄγκυρα, 10/7/942

Εὐχαριστοῦμεν ἐπὶ τῷ ἐπιδειχθέντι ἐκ μέρους Ὑμῶν ἐνδιαφέροντι καὶ ἐκφράζομεν τὴν ἀγάπην ἡμῶν.

Ὁ Ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν
Δόκτωρ Φικρῆ Τουζὲρ

Ὡσαύτως ἀπὸ μέρους τῆς Α. Θ. Παναγιότητος μεταβὰς εἰς τὴν Νομαρχίαν τῆς Πόλεως ὁ πανοσιολ. Μ. Πρωτοσύγκελλος κ. Ἀδαμάντιος μετὰ τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ Τ. Γραφείου τῶν Πατριαρχείων κ. Εὐθ. Μαυρίδου ἐξέφρασε τὰ συλλυπητήρια τῆς Ἐκκλησίας.

— Πρὸς τὸν νέον Πρωθυπουργὸν ἐξοχ. κ. Σουκροῦ Σαράτσογλου ἡ Α. Θ. Παναγιότης ἀπηύθυνε, συγχαίρουσα καὶ εὐχομένη, τὸ ἀκόλουθον τηλεγράφημα :

Ἐξοχώτατον Πρωθυπουργὸν Σουκροῦ Σαράτσογλου
Ἄγκυραν

Ἐπὶ τῇ ἀναλήψει ὑπὸ τῆς Ὑμετέρας Ἐξοχότητος τοῦ ὑψηλοῦ ἀξιώματος τῆς Πρωθυπουργίας διαβιβάζομεν Αὐτῇ τὰς ἐνθέρμους συγχαρητικὰς προσρήσεις ἡμῶν· Εὐχόμεθα δὲ τῷ Θεῷ ὅπως διακρατῇ Αὐτὴν ἐν ὑγείᾳ, ἵνα καὶ ἀπὸ τῆς ὑψηλῆς ταύτης σκοπιᾶς συνεχίσῃ τὸ ἐξόχως φωτεινὸν κατὰ τὰς σκοτεινὰς ἡμέρας τῆς παγκοσμίου δυστυχίας ἔργον Αὐτῆς, ἐπ' ἀγαθῷ, εὐημερίᾳ καὶ προόδῳ ἐν εἰρήνῃ τῆς ἀγαπητῆς Πατρίδος ἡμῶν.

10/7/1942 Ὁ Πατριάρχης τῶν Ρωμαίων *Βενιαμὶν*

Ἡ Α. Ἐξοχότης ἀπήντησε τηλεγραφικῶς εὐχαριστοῦσα ὡς ἀκολούθως :

Ρωμαῖον Πατριάρχην κ. Βενιαμὶν
Ἄγκυρα, 7/8/42 Σταμποὺλ

Ἔλαβον τὰ συγχαρητήρια Ὑμῶν καὶ εὐχαριστῶ.

Σαράτσογλου

—Ἐπὶ τῷ ἐπισυμβάντι ὡσαύτως (16 Αὐγ.) αἰφνιδίῳ θανάτῳ τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Ἐσωτερικῶν ἀειμνήστου Φικρῆ Τουζέρ, ἡ Α. Θ. Παναγιότης ἀπέστειλε τὸ ἀκόλουθον συλλυπητήριον τηλεγράφημα :

Ἐξοχώτατον Πρωθυπουργὸν Σουκροῦ Σαράτσογλου
Ἄγκυραν

Λίαν ἐλύπησεν ἡμᾶς ἡ εἴδησις τοῦ αἰφνιδίου θανάτου τοῦ Δόκτορος Φικρῆ Τουζέρ, ὅστις παρέσχε πολυτίμους ὑπηρεσίας εἰς τὴν Πατρίδα, διακριθεὶς διὰ τὴν ἱκανότητα καὶ τὴν ἀξίαν αὐτοῦ καὶ ἰδιαιτέρως διὰ τὴν ἐπιδειχθεῖσαν ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς ἀναλήψεως τῶν καθηκόντων τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν μεγάλην αὐτοῦ δραστηριότητα. Ἐκφράζομεν τὰ βαθέα ἡμῶν συλλυπητήρια.

18/8/1942 Ὁ Πατριάρχης τῶν Ρωμαίων *Βενιαμὶν*

Ἀπαντητικῶς ἐλήφθη τὸ ἀκόλουθον τηλεγράφημα τοῦ ἐξοχωτάτου Πρωθυπουργοῦ κ. Σουκροῦ Σαράτσογλου.

Ρωμαῖον Πατριάρχην κ. Βενιαμὶν
Σταμποὺλ

Ἄγκυρα 18/8/942

Εὐχαριστῶ διὰ τὰ ἐκδηλωθέντα αἰσθήματα ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ συναδέλφου μου Δόκτορος Φικρῆ Τουζέρ.

Ὁ Πρωθυπουργὸς *Σ. Σαράτσογλου*

—Τῷ νέῳ Ὑπουργῷ τῶν Ἐσωτερικῶν ἐξοχ. κ. Ρετζὲπ Πέκερ αἱ Πατριαρχικαὶ συγχαρητήριοι εὐχαὶ διεβιβάσθησαν διὰ τοῦ ἑξῆς τηλεγραφήματος τῆς Α. Θ. Παναγιότητος :

Ἐξοχώτατον Ρετζὲπ Πέκερ, Ὑπουργὸν τῶν Ἐσωτερικῶν.

Ἐγκαρδίως συγχαίροντες τῇ Ὑμετέρᾳ ἐξοχότητι ἐπὶ τῇ ἀναλήψει τῶν καθηκόντων Αὐτῆς ὡς Ὑπουργοῦ τῶν Ἐσωτερικῶν, εὐχόμεθα πᾶσαν ἐνίσχυσιν ἀπὸ Θεοῦ, ἵνα τὰ ὑψηλὰ προσόντα Αὐτῆς χρησιμοποιήσῃ καὶ ἀπὸ τὰς θέσεως ταύτης πρὸς ἐξυπηρέτησιν τοῦ μεγαλείου καὶ τῆς προόδου τῆς προσφιλοῦς ἡμῶν Πατρίδος.

18/8/942 Ὁ Πατριάρχης τῶν Ρωμαίων ***Βενιαμὶν***

Ἡ Α. Ἐξοχότης ἀπαντῶσα ηὐχαρίστησεν ὡς ἀκολούθως:

Πατριάρχην κ. Βενιαμὶν

Φανάριον—Σταμποὺλ

Ἄγκυρα, 22/8/942

Ἐπὶ τοῖς εἰλικρινέσι συχαρητηρίοις ὑμῶν εὐχαριστῶ μετὰ τῆς αὐτῆς εἰλικρινείας καὶ ἐγκαρδιότητος.

Πέκερ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΗ

Η Α. Θ. Παναγιότης

Κατὰ τοὺς μῆνας Ἰούλιον καὶ Αὔγουστον ἡ Α. Θ. Παναγιότης διέμεινεν ἐφησυχάζουσα ἐπὶ τῇ θερινῇ περιόδῳ ἐν τοῖς ἰδιαιτέροις Πατριαρχικοῖς Διαμερίσμασι, τοῖς ἐν τῇ κατὰ Χάλκην Ἱερᾷ Πατριαρχικῇ καὶ Σταυροπηγιακῇ Μονῇ τῆς Ἁγ. Τριάδος. Τῇ δὲ 27ῃ Αὐγούστου κατῆλθεν εἰς Φανάριον, δι' ἰδιαιτέρας ἀτμακάτου ἐν συνοδείᾳ τῶν σεβ. Μητροπολιτῶν Προύσης κ. Πολυκάρπου, Λαοδικείας κ. Δωροθέου, Φιλαδελφείας κ. Αἰμιλιανοῦ καὶ Αἴνου κ. Γερμανοῦ καὶ τῆς Ἀκολουθίας Αὐτῆς, προκειμένου ἵνα προστῇ τῆς ἐν τοῖς Πατριαρχείοις ἱ. Τελετῆς τῆς Ἰνδίκτου.

Πατριαρχικὸς Ναὸς

Ἐπὶ τῇ ἑορτῇ τῆς ἁγίας μεγαλομάρτυρος καὶ πανευφήμου Εὐφημίας (11 Ἰουλίου), ἐν τῷ πανσέπτῳ Πατριαρχικῷ Ναῷ, ἐν ᾧ εὕρηται ἀποτεθησαυρισμένον τὸ ἱερὸν Λείψανον τῆς Ἁγίας, ἀφ' ἑσπέρας μὲν τῆς μνήμης ἐτελέσθη πανηγυρικὸς ἑσπερινός, αὐθημερὸν δὲ ἡ θεία Λειτουργία, προστάντος ἀμφοτέρων τοῦ σεβ. Μητροπολίτου Χριστουπόλεως κ. Μελετίου, τῇ δὲ ἐπαύριον Κυριακῇ (12 τοῦ μ.) τὴν θείαν λειτουργίαν ἐτέλεσεν ὁ σεβ. Μητροπολίτης Λαοδικείας κ. Δωρόθεος, κηρύξας καὶ τὸν θεῖον λόγον. Τὸ ἱ. Λείψανον, κατὰ τὴν τάξιν, ἐξετέθη εἰς προσκύνησιν τοῦ εὐσεβοῦς λαοῦ, ἀθρόως προσελθόντος, κατά τε τὰς ἡμέρας τῶν ὡς ἄνω ἱ. Ἀκολουθιῶν καὶ κατὰ τὴν ἐφεξῆς ἑβδομάδα ὁλόκληρον.

—Ἐπὶ τῇ ἀποδόσει τῆς ἑορτῆς τῆς Κοιμήσεως τῆς Ὑπεραγίας ἡμῶν Δεσποίνης (23 Αὐγ.), τοῦ πανσέπτου Πατριαρχικοῦ Ναοῦ ἄγοντος τὴν ἐπέτειον τῆς ἐν αὐτῷ ἀποκειμένης ἱερᾶς Εἰκόνος Παναγίας τῆς Φανερωμένης, τὴν θείαν λειτουργίαν αὐθημερὸν ἐτέλεσεν ὁ σεβ. Μητροπολίτης Χριστουπόλεως κ. Μελέτιος

—Καθ' ὅλας τὰς λοιπὰς Κυριακὰς καὶ ἑορτὰς τῶν μηνῶν Ἰουλίου καὶ Αὐγούστου, ὡς καὶ κατὰ τὰς παρακλήσεις τοῦ Δεκαπενταυγούστου ἐν τῷ π. Πατριαρχικῷ Ναῷ ἐχοροστάτει ὁ πανοσιολ. Μ. Πρωτοσύγκελλος κ. Ἀδαμάντιος.

Πατριαρχικαὶ εὐχαὶ

Ἀναχωρῶν ἐντεῦθεν, λόγῳ μεταθέσεως, ὁ ἐντιμ. κ. Νικόλαος Λουκασίεβιτς. Γενικὸς Πρόξενος τῆς Ρουμανίας, ὑπέβαλε δι' εὐλαβοῦς γράμματος τῇ Α. Θ

Παναγιότητι τὰ σέβη αὐτοῦ καὶ ἐξητήσατο τὴν σεπτὴν Πατριαρχικὴν εὐλογίαν. Τὴν Α. Ἐντιμότητα ἀπεχαιρέτησεν ἀπὸ μέρους τῆς Α. Θ. Παναγιότητος, διαβιβάσας αὐτῇ τὰς Πατριαρχικὰς εὐχὰς ὁ πανοσιολ. Μ. Πρωτοσύγκελλος κ. Ἀδαμάντιος.

— Ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ Δουκὸς τοῦ Κέντ ἡ. Α. Θ. Παναγιότης διεβίβασε τὰ συλλυπητήρια Αὐτῆς διὰ τοῦ πανοσιολ. Μ. Πρωτοσυγκέλλου μεταβάντος ἀπὸ μέρους Αὐτῆς εἰς τὴν ἐνταῦθα Ἀγγλικὴν Πρεσβείαν (22 Αὐγούστου).

— Διὰ σεπτοῦ Πατριαρχικοῦ Πιττακίου ἐξεφράσθησαν αἱ εὐχαὶ τῆς Α. Θ. Παναγιότητος τῷ ἐνταῦθα εὐσεβεῖ ὁμογενεῖ Χαραλάμπει Ταστσόγλου ἐπὶ τῇ παρ' αὐτοῦ εὐλαβεῖ προσφορᾷ εἰς τὸν πάνσεπτον Πατριαρχικὸν Ναὸν μεγάλου τάπητος.

Ὀνομαστήρια

Ἐπὶ τῇ ἑορτῇ τοῦ ὀνόματος τοῦ Μακαριωτάτου Πατριάρχου Ἀντιοχείας κ. Ἀλεξάνδρου (30 Αὐγούστου), ἡ Α. Θ. Παναγιότης συνεχάρη καὶ ηὐχήθη τῇ Α. Μακαριότητι.

— Τῷ σεβ. Μητροπολίτῃ Φιλαδελφείας κ. Αἰμιλιανῷ, Σχολάρχῃ τῆς Ἱερᾶς Θεολογικῆς Σχολῆς Χάλκης, ἑορτάσαντι (8 Αὐγούστου), ἡ Α. Θ. Παναγιότης ηὐχήθη αὐτοπροσώπως, διεβίβασε δὲ τηλεγραφικῶς τὰς συγχαρητηρίους Αὐτῆς εὐχὰς τῷ σεβ. Ἀρχιεπισκόπῳ Ἀμερικῆς Βορείου καὶ Νοτίου κ. Ἀθηναγόρᾳ ἐπὶ τῇ ἑορτῇ αὐτοῦ (24 Ἰουλίου).

— Ἡ Α. Θ. Παναγιότης διὰ τηλεγραφήματος ὡσαύτως συγχαρητικῶς ηὐχήθη τῷ ἐξοχ. Πρεσβευτῇ τῆς Ρουμανίας ἐν Ἀγκύρᾳ κ. Ἀλεξάνδρῳ Τελεμάκ ἐπὶ τοῖς ὀνομαστηρίοις αὐτοῦ (30 Αὐγ.

Π. Κ. Ἐκκλησιαστικὴ Ἐπιτροπὴ

Ἱερεὺς τοῦ ἱ. Πατριαρχικοῦ καὶ Σταυροπηγιακοῦ Ἁγιάσματος τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου ἐν Βεφᾷ διωρίσθη ἀπὸ τῆς 1ης Αὐγούστου ὁ ἐκ τῶν ἱερέων τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς αἰδεσιμ. Ἀναστάσιος Ξένος.

— Διωρίσθη ἐν τῇ θέσει διακόνου καὶ ἱεροκήρυκος τοῦ ἱ. Ναοῦ τῶν Παμμεγίστων Ταξιαρχῶν. Μ. Ρεύματος ὁ ἱερολ. διάκονος Αἰμιλιανὸς Εὐθυμιόπουλος, ἐκ τῶνἐφετεινῶν ἀποφοίτων τῆς Ἱ. Θεολογικῆς Σχολῆς Χάλκης.

ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ

Ἱερὰ Σύνοδος. Κατὰ τοὺς μῆνας Ἰούλιον καὶ Αὔγουστον, τῆς Α. Θ. Παναγιότητος ἐφησυχασάσης ἐν Χάλκῃ, ἡ Ἁγία καὶ Ἱερὰ Σύνοδος συνῆλθεν εἰς τὰς τακτικὰς ἐν τοῖς Πατριααχείοις συνεδριάσεις αὐτῆς ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Α΄ τῇ τάξει σεβ. Μητροπολίτου Χαλκηδόνος κ. Μαξίμου.

Ἱερὰ Μητρόπολις Κρήτης. Διὰ γράμματος αὐτοῦ διαβιβασθέντος μέσον τοῦ Διεθνοῦς Ἐρυθροῦ Σταυροῦ, ὁ σεβ. Μητροπολίτης Κρήτης κ. Βασίλειος ἐγνώρισε τῇ Ἐκκλησίᾳ ὅτι ὁμοῦ μετὰ τοῦ Ἐπισκόπου Κισσάμου παραμένουσιν ἐν Ἀθήναις καὶ ὅτι ἡ ὑπηρεσία τῆς Μητροπόλεως διεξάγεται ὑπὸ τοῦ Πρωτοσυγκέλλου τῆς Α. Σεβασμιότητος.

Ἱερὰ Μητρόπολις Κώου καὶ Καλύμνου. Ληφθέντος ὑπ' ὄψιν ὅτι ἐν τῇ νήσῳ Κῷ δὲν ὑπῆρχεν ἱερεὺς ἐξομολόγος ἵνα ἐξυπηρετῇ τὰς ἀνάγκας τοῦ εὐσεβοῦς ἐκεῖ ὀρθοδόξου ποιμνίου, διωρίσθη συνοδικῶς ἐξομολόγος τῆς ἐν ᾗ ἐπιτροπεύει Ἐπαρχίας Κώου καὶ Καλύμνου ὁ πανοσ' Ἀρχιμ. Φιλήμων Φωτόπουλος, ᾧτινι καὶ διεβιβάσθη τὸ σχετικὸν ἐνταλτήριον Πατριαρχικὸν Γράμμα.

Συνοδικαὶ Ἐπιτροπαί. Κατὰ τὸν μῆνα Αὔγουστον ἀνεσυνεκροτήθησαν αἱ διάφοροι ἐν τοῖς Πατριαρχείοις συνοδικαὶ Ἐπιτροπαί.

Λογιστήριον καὶ Ταμεῖον Πατριαρχείουν. Ἐγκριθέντος ἵνα ὁ αἰδεσιμολ. Μ. Οἰκονόμος κ. Γεώργιος Ἀναστασιάδης, ἐκτελῶν μέχρι τοῦδε καὶ χρέη Λογιστοῦ τῶν Πατριαρχείων, περιορισθῇ εἰς τὰ καθήκοντα αὐτοῦ ὡς καθηγητοῦ ἐν τῇ ἐν Χάλκῃ Ἱ. Θεολογικῇ Σχολῇ, προσελήφθη ὡς τακτικὸς Λογιστὴς τῶν Πατριαρχείων ὁ κ. Παῦλος Οἰκονομίδης. Εἰς τὴν χηρεύουσαν δὲ θέσιν τοῦ Ταμίου τῶν Πατριαρχείων προσελήφθη ὁ ἄλλοτε Γενικὸς Διευθυντὴς τῶν Νοσοκομείων Βαλουκλῆ κ. Ἀλέξ. Τσάνης.

Διόρθωσις τυπογραφικῶν ἀβλεψιῶν

Ἐν τῷ προηγουμένῳ τεύχει σ. 110, ἐν τῷ προτελευταίῳ στίχῳ, ἀντὶ ΣΤ΄ αἰῶνος ἀνάγνωθι ΙΕ΄ αἰῶνος.